Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Сумський фаховий медичний коледж»

Циклова комісія освітніх компонентів,
що формують спеціальні компетентності

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник директора
з навчальної роботи
_____ Людмила ЛЯШЕНКО
«01» 09 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
на 2026/2028 навч.р.

Назва навчальної дисципліни	**«Хірургія»**
Галузь знань	**22 Охорона здоров'я**
Спеціальність	**223 Медсестринство** **І5 Медсестринство**
Освітньо-професійна програма	**Лікувальна справа**
Форма навчання	**Денна**
Освітньо-професійний ступінь	**Фаховий молодший бакалавр**
Обсяг кредитів ECTS/ Загальна кількість годин	**13,0** **390**
Розробники:	**Тамара ПЕСТУН** **Олександр ПЕСТУН** **Олена АКОПЯН** **Володимир ШЕВЧЕНКО**

Робочу програму розглянуто та схвалено
на засіданні циклової комісії ОКСК
протокол від 01/09/2026 № 1
Голова ЦК _____ Тетяна ПОПОВА

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Хірургія»

(назва навч.дисципліни)

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітньо-професійний ступінь, форма навчання					
Галузь знань	22 Охорона здоров'я				
Спеціальність	223 Медсестринство, І5 Медсестринство				
Освітньо-професійна програма	Лікувальна справа				
Освітньо-професійний ступінь	Фаховий молодший бакалавр				
Форма навчання:	Денна				
Характеристика навчальної дисципліни					
Вид	обов'язкова				
Обсяг кредитів ECTS	**13**				
Загальна кількість годин:	**390**				
аудиторних	252				
СР	108				
Підготовка/пров.екзам.	30				
Кількість модулів	4				
Кількість змістовних модулів	-				
Форма підсумкового контролю	Залік, екзамен, ЄДКІ				
Найменування показників навчальної дисципліни					
Навч.рік підготовки	2026/2027, 2027/2028				
Термін вивчення дисципліни	III, IV, V, VI семестри (база 11 кл.) V, VI, VII, VIII (база 9 кл.)				
Лекції - всього	48				
Практичні заняття	204				
Самостійна робота, в т.ч. інд.роб.	108				
Підготовка/провед.екзам.	30				
По семестрах*:	лекції	практичні	сам.робота	Підгот./ провед.екз	форма/ контролю
III семестр	8	32	20		залік
IV семестр	20	52	48		залік
V семестр	20	80	20		залік
VI семестр	-	40	20	30	Екзамен, ЄДКІ

*Прим. Для здобувачів освіти на базі 9 кл. - дисципліна вивчається на 3 і 4 курсах, відповідно, це V, VI, VII, VIII семестри

ІІ. Мета та завдання ОК (навчальної дисципліни)

Робоча навчальна програма складена відповідно Стандарту фахової передвищої освіти для спеціальності 223 Медсестринство (https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Fakhova%20peredvyshcha%20osvita/Zatverdzheni.standarty/2021/11/08/223-Medsestrinstvo.pdf), ОПП «Лікувальна справа» для фахових молодших бакалаврів і навчальних планів затверджених педагогічною радою КЗ СОР «Сумський фаховий медичний коледж» на поточний навчальний рік та кваліфікаційних характеристик професій працівників (URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#n5)

Хірургія є однією з провідних клінічних дисциплін у підготовці фельдшера.

В програмі враховано як юридичний, так і реальний статус молодшого медичного персоналу в нашій країні. Юридичні аспекти хірургічної діяльності фельдшера ґрунтуються на відповідних чинних кваліфікаційних характеристиках і положеннях. За суттю ця діяльність обмежена рамками того, що прийнято позначати як долікарська медична допомога, поряд із “виконанням призначень лікаря”. Відповідно до цього фельдшер може:

- працювати самостійно на ФАПах, оздоровчих пунктах та в системі екстреної медичної допомоги;
- працювати під керівництвом лікаря в медичних закладах.

Виходячи з цього, зміст програми спрямований на формування в здобувачів освіти клінічного мислення, вміння діагностувати найпоширенішу хірургічну патологію, надавати першу медичну допомогу, за необхідності проводити реанімаційні заходи, лікувати пацієнтів за призначенням лікаря, доглядати за пацієнтами, брати участь у санітарно-освітній та профілактичній роботі.

Викладання дисципліни проводиться відповідно до кваліфікаційної характеристики та поєднується зі знаннями базових дисциплін.

Кожне захворювання вивчається за загальноприйнятою схемою:

- суть захворювання;
- етіологія;
- патогенез;
- клінічна картина;
- можливі ускладнення;
- особливості лікування;
- прогноз;
- профілактика.

Щодо діагностики, крім загальноклінічних, звертається увага на сучасні лабораторні, інструментальні та інші методи обстеження пацієнтів з оцінюванням їх результатів.

Під час вивчення плану лікування пацієнтів підкреслюється необхідність урахування патогенетичних аспектів захворювання, а також стан імунної системи.

Особливу увагу звертається на самостійну роботу здобувачів освіти з пацієнтами в лікувально-профілактичних закладах, опрацювання додаткової літератури в бібліотеках та вдома, у тренажерних кабінетах.

Після вивчення курсу дисципліни ***здобувачі освіти повинні знати:***

- елементи хірургічної діяльності (асептику, знеболювання, гемостаз, переливання крові, десмургію, відкриті та закриті пошкодження, опіки, тощо);
- основні принципи та методику обстеження хірургічного пацієнта, оцінювання загального стану, діагностику хірургічних захворювань;
- принципи і методи надання першої медичної допомоги;
- основи профілактики захворювань та догляду за пацієнтами.

Здобувачі освіти повинні вміти:

- працювати на посадах фельдшера, палатної, перев’язувальної чи операційної медичних сестер;
- дотримуватися правил асептики та антисептики в своїй роботі;
- проводити загальне і клінічне обстеження хворих;
- здійснювати постановку попереднього діагнозу щодо травм і гострих та хронічних захворювань органів та систем людини, надавати відповідну медичну допомогу;
- володіти достатнім обсягом медичних маніпуляцій;
- асистувати під час операцій та інструментальних обстежень;

- виписувати рецепти на лікарські засоби (крім рецептів на наркотичні лікарські засоби, психотропні лікарські засоби, отруйні і сильнодіючі лікарські засоби) пацієнтам населеного(их) пункту(ів), де розташований фельдшерсько-акушерський/фельдшерський пункт, із зазначенням своєї посади, засвідченням рецепта власним підписом та печаткою амбулаторії або центру первинної медичної (медико-санітарної) допомоги;
- дотримуватись принципів медичної деонтології;
- вести медичну документацію, щодо хірургічної патології;
- проводити санітарно-освітню роботу серед населення щодо профілактики хірургічних захворювань.

Здобувачі освіти мають бути поінформовані про:
- сучасні досягнення хірургії;
- основні накази, інструктивні листи та інші нормативні акти МОЗ України;
- основні принципи організації хірургічної допомоги на сучасному етапі;
- нові лікарські засоби та методи їх застосування;
- нові методи діагностики хірургічної патології;
- рівень захворюваності з окремих видів хірургічної патології.

Вивчення дисципліни закінчується перевідним екзаменом наприкінці VI семестру та єдиним державним комплексним іспитом.

Передумови вивчення навчальної дисципліни є

раніше здобуті програмні результати навчання галузі знань 22 Охорона здоров'я (базові дисципліни): «Догляд за пацієнтами та медична маніпуляційна техніка», «Анатомія людини», «Фізіологія», «Патологічна морфологія та патологічна фізіологія», «Фармакологія та медична рецептура», «Мікробіологія», «Медична біологія», «Основи латинської мови та медичної термінології», «Основи медичної психології».

Методи навчання:

Використовуються такі методи навчання: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.); наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження) і практичні (лабораторні та практичні роботи, виконання практичних навичок, тренінги на фантомах, симуляції, обстеження пацієнтів ЛЗ та участь в лікувальному процесі). Також використовуються методи стимулювання й мотивації та методи контролю, корекції знань і вмінь. Дослідницький метод використовується з обдарованими здобувачами освіти в позааудиторний час - самостійна пошукова чи дослідницька діяльність.

ІІІ. Компетентності та очікувані результати навчання, формування яких сприяє дисципліна.

Перелік компетентностей формуванню яких сприяє дисципліна

та Матриця відповідності визначених Стандартом компетентностей НРК (Національна рамка кваліфікацій) - знання, уміння, навички, комунікація, відповідальність та самостійність.

Компетентність	**Знання** **Зн1.** Всебічні спеціалізовані емпіричні та теоретичні знання у сфері навчання та/або професійної діяльності, усвідомлення меж цих знань.	**Уміння/навички** **Ум1.** Широкий спектр когнітивних та практичних умінь/навичок, необхідних для розв'язання складних задач у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання. **Ум2.** Знаходження творчих рішень або відповідей на чітко визначені конкретні та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних. **Ум3.** Планування, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб у спеціалізованому контексті.	**Комунікація** **К1**. Взаємодія з колегами, керівниками та клієнтами у питаннях, що стосуються розуміння, навичок та діяльності у професійній сфері та/або у сфері навчання **К2.** Донесення до широкого кола осіб (колеги, керівники, клієнти) власного розуміння, знань, суджень, досвіду, зокрема у сфері професійної діяльності.	**Автономія та відповідальність** **АВ1**. Організація та нагляд (управління) в контексті професійної діяльності або навчання в умовах непередбачених змін. **АВ2.** Покращення результатів власної діяльності і роботи інших. **АВ3.** Здатність продовжувати навчання з деяким ступенем автономії.
Інтегральна компетентність				
Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання в медичній галузі або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідної науки та може характеризуватися певною невизначеністю умов; відповідальність за результати своєї діяльності; здійснення контролю інших осіб у зазначених ситуаціях.				
Загальні компетентності				
ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	Зн1	Ум1	К1, К2	АВ1, АВ2
ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	Зн1		К2	АВ1
ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	Зн1	Ум2,Ум3	К2	АВ1
ЗК 8. Здатність до міжособистісної взаємодії.	Зн1	Ум1	К1, К2	АВ2
Спеціальні компетентності				
СК1. Здатність до застосування професійних стандартів та нормативно-правових актів у повсякденній медичній практиці.	Зн1	Ум1	К1, К2	АВ1, АВ2, АВ3
СК2. Здатність до вміння задовольняти потреби пацієнта протягом різних періодів життя (включаючи процес умирання), шляхом обстеження, діагностики, планування та виконання медичних втручань, оцінювання результату та корекції індивідуальних планів догляду та супроводу пацієнта.	Зн1	Ум1	К1	АВ1, АВ2
СК4. Здатність до співпраці з пацієнтом, його оточенням, з іншими медичними й соціальними працівниками на засадах сімейно-орієнтованого підходу, враховуючи особливості здоров'я	Зн1	Ум1, Ум2	К2	АВ1, АВ2

чи перенесені хвороби та фізичні, соціальні, культурні, психологічні, духовні чинники і фактори довкілля, здійснювати санітарно-просвітницьку роботу.				
СК6. Здатність до роботи в мультидисциплінарній команді при здійсненні професійної діяльності, для ефективного надання допомоги пацієнту протягом життя, з урахуванням усіх його проблем зі здоров'ям.	Зн1	Ум1	К1,К2	АВ1, АВ2
СК7. Здатність до вміння обирати обґрунтовані рішення в стандартних клінічних ситуаціях, спираючись на здобуті компетентності та нести відповідальність відповідно до законодавства.	Зн1	Ум1	К1,К2	АВ1, АВ2
СК9. Здатність до використання сукупностей професійних навичок (умінь) при підготовці та проведенні діагностичних досліджень та застосуванні дезінфікуючих і лікарських засобів у професійній діяльності.	Зн1	Ум1	К1	АВ1, АВ2,АВ3
СК10. Здатність до забезпечення безпеки пацієнта, дотримання принципів інфекційної та особистої безпеки, збереження здоров'я у процесі здійснення догляду, виконання маніпуляцій, процедур, при переміщенні та транспортуванні пацієнта, наданні екстреної медичної допомоги.	Зн1	Ум1	К1, К2	АВ2
СК13. Здатність до використання професійно профільованих знань, умінь та навичок для здійснення санітарно-гігієнічних і лабораторних досліджень, протиепідемічних та дезінфекційних заходів.	Зн1	Ум1, Ум3	К1, К2	АВ1, АВ3
СК14. Здатність до дотримання принципів медичної етики та деонтології.	Зн1	Ум1	К1, К2	АВ1, АВ2
Додаткові спеціальні компетентності освітньо-професійної програми Лікувальна справа				
ДСК1. Здатність до застосування сукупностей принципів надання невідкладної та екстреної медичної допомоги в цивільних умовах постраждалим, забезпечити власну безпеку, виявити фактори, що впливають на стан здоров'я пацієнтів.	Зн1	Ум1, Ум2,Ум3	К1, К2	АВ1, АВ2, АВ3
ДСК 2. Здатність до застосування сукупностей практичних умінь та навичок, медичних засобів, втручань і дій у процесі здійснення клінічного обстеження пацієнтів, оцінювання його результатів, діагностування типових випадків найбільш поширених захворювань та станів у пацієнтів різного віку з проведенням медичного сортування.	Зн1	Ум1, Ум2,Ум3	К1, К2	АВ1, АВ2, АВ3
ДСК 3. Здатність до застосування сукупностей практичних умінь та навичок, медичних засобів, втручань і дій для надання невідкладної та екстреної медичної допомоги при захворюваннях органів і систем у пацієнтів різного віку в умовах мирного та воєнного часу.	Зн1	Ум1, Ум2,Ум3	К1, К2	АВ1, АВ2, АВ3

Результати навчання

Інтегративні кінцеві результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна «*Хірургія*», які визначені освітньо-професійною програмою «Лікувальна справа» підготовки фахового молодшого бакалавра спеціальності 223 Медсестринство є:

Нормативний зміст підготовки здобувачів фахової передвищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання (РН):

РН 1. Вільно спілкуватися державною мовою для комунікації, ведення медичної та іншої ділової документації.
РН 3. Застосовувати основні положення законодавства в охороні здоров'я.
РН 4. Вести медичну документацію за формами, встановленими нормативно правовими документами.
РН 5. Дотримуватися правил охорони праці та безпеки життєдіяльності.
РН 6. Обирати тактику спілкування з пацієнтами та членами їхніх родин, колегами, дотримуючись принципів професійної етики, толерантної та неосудної поведінки при здійсненні професійної діяльності, з урахуванням соціальних, культурних, гендерних та релігійних відмінностей.
РН 8. Вживати заходи спрямовані на створення безпечного лікарняного середовища та дотримання лікувально-охоронного режиму, в інтересах збереження власного здоров'я та зміцнення здоров'я пацієнта .
РН 9. Розпізнавати й інтерпретувати ознаки здоров'я і його змін, хвороби чи інвалідності (оцінка/діагноз), обмежень можливості повноцінної життєдіяльності та визначати проблеми пацієнтів при різних захворюваннях і станах.
РН 10. Вміти проводити підготовку пацієнта до лабораторних, інструментальних та інших досліджень, здійснювати забір біологічного матеріалу та проб, скеровувати до лабораторії.
РН 11. Застосовувати лікарські препарати та медикаменти при здійсненні професійної діяльності.
РН 12. Виконувати медичні маніпуляції та процедури відповідно до фахових протоколів, алгоритмів, включаючи надання послуг з первинної медичної допомоги в складі команди первинної медичної допомоги .
РН 13. Надавати екстрену та невідкладну долікарську медичну допомогу.
РН 16. Вживати заходи, спрямовані на специфічну та неспецифічну профілактику захворювань.
РН 18. Дотримуватися правил ефективної взаємодії в команді для надання якісної медичної допомоги різним категоріям населення.
РН 19. Здійснювати взаємозалежні професійні функції з метою забезпечення якісної медичної допомоги населенню.

Додаткові результати навчання освітньо-професійної програми Лікувальна справа

ДРН 1. Надавати невідкладну та екстрену медичну допомогу в разі критичних та термінальних станів, керуючись чинними протоколами, із застосуванням медичного інструментарію та знань з групової належності затверджених лікарських засобів, особливостей їхньої фармакокінетики та фармакодинаміки (способи введення, дозування, показання, протипоказання, взаємодії між собою, побічні ефекти, передозування та способи усунення їх, в т.ч. наркотичних засобів).
ДРН 2. Здійснювати первинне обстеження пацієнтів, оцінювати міру виявлених порушень у типових випадках найбільш поширених захворювань, визначати критичні порушення дихальної та серцево-судинної систем (статичні зображення та динамічні ритми на моніторі) та виконувати алгоритм подальших лікувальних дій пацієнтів різного віку в клінічних ситуаціях.
ДРН 3. Надавати першу медичну та долікарську допомогу в осередках надзвичайних ситуацій у мирний і воєнний час, працювати у складі бригад і загонів невідкладної та екстреної медичної допомоги в осередках масового ураження, оцінювати місця події, забезпечувати безпеку персоналу та пацієнта, застосувати табельні засоби індивідуального захисту.

IV.Тематичний план ОК «Хірургія»

№ теми	Тема	Кількість годин				
		Лекції	Практ. зан.	Сам.роб. т	Сам.роб. пр	всього
	Модуль І. «Вступ. Загальна хірургія»					
1	Вступ. Організація хірургічної служби в Україні. Охорона праці в галузі. Профілактика хірургічної інфекції в роботі фельдшера.	4	8	3		15
2	Оперативна і неоперативна хірургічна техніка в роботі фельдшера. Хірургічний інструментарій.	-	10	3		13
3	Десмургія. Гіпсові пов'язки. ПМК.	-	10	3		13
	Модуль ІІ. «Лікування пацієнта в стаціонарі»					
4	Діагностика хірургічних захворювань.	1		3		4
5	Амбулаторна хірургія та госпіталізація в хір. відділення.	1		3		4
6	Деонтологія в хірургії.	-	-	3		3
7	Передопераційний період. Догляд за пацієнтами. Підсумок семестру	2	4	2		8
	Всього за ІІІ семестр	**8**	**32**	**20**		**60**
8	Знеболення. Операція.	2	4	4		10
9	Інфузії та трансфузії.	4	8	4		16
10	Післяопераційний період. Догляд за пацієнтами після операції. Лікування в ВІТіР. Дренування ран та порожнин тіла. ПМК.	4	8	4	4	20
	Модуль ІІІ. «Травматизм»					
11	Гемостаз.	2	4	4		10
12	Травма. ПМД. ITLS.	2	4	4	4	14
13	Закриті ушкодження.	2	8	4	4	18
14	Відкриті механічні ушкодження. Рани.	2	8	4	4	18
15	Опіки. Холодова травма. Електротравма.	2	4	4		10
	Підсумковий модульний контроль (ПМК). Підсумок семестру.		4			4
	Всього за IV семестр	**20**	**52**	**48**		**120**
	Модуль IV. «Спеціальна хірургія»					
16	Хірургічна інфекція.	2	10	3		15
17	Некроз, виразки, фістули.		2	1		3
18	Вади розвитку.			2		2
19	Пухлини.	2	4			6
20	Захворювання судин нижніх кінцівок.	2	4	1	1	8
21	Хірургічні захворювання, пухлини та ушкодження голови, обличчя, шиї.	2	8	1	1	12
22	Хірургічні захворювання, пухлини та травми живота.	5	16	2	1	14
23	Хірургічні захворювання, пухлини та травми прямої кишки.	1	4	1		6
24	Хірургічні захворювання, пухлини та травми ОГК.	2	8	2	1	13
25	Хірургічні захворювання, пухлини та ушкодження сечостатевих органів.	2	8	1		11
26	Хірургічні захворювання, пухлини та травми хребта, тазу, кінцівок.	2	8		2	12
	Симуляційний тренінг		4			4
	Підсумковий модульний контроль (ПМК). Підсумок семестру.		4			4
	Всього за V семестр	**20**	**80**	**20**		**120**
	Модуль IV. «Невідкладні стани в хірургії»					
1	Невідкладні стани при травмах кісток і суглобів. Травматичний шок.		4		4	8
2	НС при пораненнях і кровотечах. Геморагічний шок. Гемостаз.		4		2	6
3	Опіки. Холодова травма. Електротравма. Невідкладні стани.		4		2	6
4	Невідкладні стани при гострій хірургічній інфекції.		4		2	6
5	НС при хірургічних захворюваннях і травмах голови, обличчя, шиї, хребта		4		2	6
6	НС при хір. захворюваннях і травмах живота, органів ЧП та прямої кишки.		4		2	6
7	НС при хірургічних захворюваннях і травмах грудної клітки і її органів.		4		2	6
8	НС при хірургічних захворюваннях і травмах органів сечовиділення.		4		2	6
9	НС в судинній хірургії.		4		2	6
10	Підсумковий модульний контроль (ПМК)		4			4
	Всього за VI семестр		**40**	**20**		**60**
	Підготовка/проведення екзаменів					**30**
	Всього за курс дисципліни:	**48**	**204**	**108**		**390**

V. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

№ лекції	Тема	К-сть годин
1.	Вступ. Організація хірургічної служби в Україні.	1
2.	Профілактика хірургічної інфекції в роботі фельдшера.	3
3.	Діагностика хірургічних захворювань. Амбулаторна хірургія та госпіталізація в хір. відділенн	2
4.	Передопераційний період. Догляд за пацієнтами. Операція.	2
	ВСЬОГО за III семестр	**8**
1.	Знеболення.	2
2.	Інфузії та трансфузії. Сучасні підходи. Визначення груп та резус-фактора крові.	2
3.	Інфузії та трансфузії препаратів крові та кровозамінників. Постгемотрансфузійні ускладнення. Тактика.	2
4.	Післяопераційний період. Догляд за пацієнтами після операції. Дренування ран та порожнин тіла.	2
5.	Післяопераційні ускладнення. Тактика.	2
6.	Гемостаз.	2
7.	Травма. ITLS.	2
8.	Закриті ушкодження.	2
9.	Відкриті механічні ушкодження. Рани.	2
10.	Опіки. Холодова травма. Електротравма.	2
	ВСЬОГО за IV семестр	**20**
1.	Хірургічна інфекція.	2
2.	Пухлини.	2
3.	Захворювання судин нижніх кінцівок.	2
4.	Хірургічні захворювання та ушкодження голови, обличчя, шиї.	2
5.	Хірургічні захворювання та травми живота. Грижі. Перитоніт.	2
6.	Хірургічні захворювання та травми живота. Комплекс захворювань «Гострий живіт».	2
7.	Хірургічні захворювання, пухлини та травми живота. Ускладнення ВХШ та ДПК	1
	Хірургічні захворювання, пухлини та травми прямої кишки.	1
8.	Хірургічні захворювання, пухлини та травми ОГК.	2
9.	Хірургічні захворювання, пухлини та ушкодження сечостатевих органів.	2
10.	Хірургічні захворювання, пухлини та травми хребта, тазу, кінцівок.	2
	ВСЬОГО за V семестр	**20**
	Всього за курс	**48**

VI. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ пр. Зан.	Тема	К-сть год..	Місце пров.
	Модуль І. «Вступ. Загальна хірургія»		
1.	Вступ. Профілактика хірургічної інфекції в роботі фельдшера.	4	КДП/Стац.
2.	Профілактика хірургічної інфекції в роботі фельдшера.	4	КДП
3.	Хірургічний інструментарій.	4	КДП
4.	Набори хірургічного інструментарію. Оперативна хірургічна техніка в роботі фельдшера.	4	КДП
5.	Набори хірургічного інструментарію. Десмургія.	4	КДП
6.	Десмургія.	4	КДП
7.	Десмургія. Гіпсові пов'язки. ПМК.	4	КДП
	Модуль ІІ. «Лікування пацієнта в стаціонарі»		
8.	Діагностика хірургічних захворювань. Передопераційний період. Догляд за пацієнтами. Підсумок семестру.	4	КДП/Стац.
	ВСЬОГО за ІІІ семестр	**32**	
1.	Знеболення. Операція.	4	КДП
2.	Інфузії та трансфузії. Сучасні підходи. Визначення груп та резус-фактора крові.	4	КДП
3.	Інфузії та трансфузії препаратів крові та кровозамінників. Постгемотрансфузійні ускладн. Тактика.	4	КДП
4.	Післяопераційний період. Догляд за пацієнтами після операції. Дренування. ПМК.	4	КДП/Стац.
5.	Післяопераційні ускладнення. Тактика. ПМК.	4	КДП/Стац.
	Модуль ІІІ. «Основні види хірургічної патології»		
6.	Гемостаз.	4	КДП
7.	Травма. ITLS. Закриті ушкодження.	4	КДП
8.	Закриті ушкодження. ПМД.	4	КДП
9.	ITLS. Іммобілізація.	4	КДП
10.	Рани. ПМД. ПХО.	4	КДП
11.	Лікування ран.	4	КДП
12.	Опіки. Холодова травма. ПМД. Електротравма.	4	КДП
13.	Підсумковий модульний та семестровий залік.	4	КДП
	ВСЬОГО за IV семестр	**52**	
	Модуль IV. «Спеціальна хірургія»		
1.	Хірургічна інфекція неспецифічна. Місцева та загальна.	4	КДП/Стац.
2.	Гостра специфічна хірургічна інфекція.	4	КДП/Стац.
3.	Хр. специфічна інфекція. Некроз, виразки, фістули.	4	КДП/Стац.
4.	Пухлини	4	КДП/Стац.
5.	Захворювання судин нижніх кінцівок	4	КДП/Стац.
6.	Травми голови, обличчя, шиї.	4	КДП/Стац.
7.	Хірургічні захворювання, пухлини голови, обличчя, шиї.	4	КДП/Стац.
8.	Хірургічні захворювання, пухлини та травми живота. Грижі. Перитоніт.	4	КДП/Стац.
9.	Хірургічні захворювання, пухлини та травми живота. Комплекс захворювань «Гострий живіт»	4	КДП/Стац.
10.	Ускладнення ВХШ та ДПК	4	КДП/Стац.
11.	Пухлини та травми живота.	4	КДП/Стац.
12.	Хірургічні захворювання, пухлини та травми живота та прямої кишки	4	КДП/Стац.

13.	Хірургічні захворювання, пухлини сечостатевих органів	4	КДП/Стац.
14.	Ушкодження сечостатевих органів	4	КДП/Стац.
15.	Хірургічні захворювання, пухлини ОГК.	4	КДП/Стац.
16.	Травми ОГК.	4	КДП/Стац.
17.	Хірургічні захворювання, пухлини та травми хребта, тазу, кінцівок	4	КДП/Стац.
18.	Хірургічні захворювання, пухлини та травми хребта, тазу, кінцівок	4	КДП
19.	Симуляційний тренінг	4	КДП
20.	Підсумковий модульний контроль (ПМК). Підсумок семестру.	4	КДП/Стац.
	ВСЬОГО за V семестр	**80**	
	Модуль IV. «Невідкладні стани в хірургії»		
1.	Невідкладні стани при травмах кісток і суглобів. Травматичний шок.	4	КДП/Стац.
2.	НС при пораненнях і кровотечах. Геморагічний шок. Гемостаз.	4	КДП/Стац.
3.	Опіки. Холодова травма. Електротравма. Невідкладні стани.	4	КДП/Стац.
4.	Невідкладні стани при гострій хірургічній інфекції.	4	КДП/Стац.
5.	НС при хірургічних захворюваннях і травмах голови, обличчя, шиї, хребта	4	КДП/Стац.
6.	НС при хірургічних захворюваннях і травмах живота, органів ЧП та прямої кишки.	4	КДП/Стац.
7.	НС при хірургічних захворюваннях і травмах грудної клітки і її органів.	4	КДП/Стац.
8.	НС при хірургічних захворюваннях і травмах органів сечовиділення.	4	КДП/Стац.
9.	НС в судинній хірургії.	4	КДП/Стац.
10.	Підсумковий модульний контроль	4	КДП
	ВСЬОГО за VI семестр	**40**	
	Всього за курс	**204**	

Примітка. Місце проведення практичних занять може бути змінено в залежності від епідситуації чи інших об'єктивних причин.

VII. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

№ теми	Тема	всього	З них:		Форми контролю
			теор	практ	
	Модуль І. «Вступ. Загальна хірургія»				
1.	Вступ. Організація хірургічної служби в Україні. Охорона праці в галузі. Профілактика хірургічної інфекції в роботі фельдшера.	3	3		Реферати, інд.опит., тест.контроль
2.	Оперативна і неоперативна хірургічна техніка в роботі фельдшера. Хірургічний Інструментарій.	3	3		інд.опит., виконання пр.нав.
3.	Десмургія. Гіпсові пов'язки.	3	3		Тест.контроль
	Модуль ІІ. «Лікування пацієнта в стаціонарі»				
4.	Діагностика хірургічних захворювань. Пропедевтика.	3	3		інд.опит., підг.презент.
5.	Деонтологія в хірургії	3	3		рефератів.
6.	Передопераційний період. Догляд за пацієнтами.	3	2		інд.опит., тест.контроль
	ВСЬОГО за ІІІ семестр	**20**	**20**		
7.	Знеболення. Операція.	4	4		інд.опит., тест.контроль
8.	Інфузії та трансфузії. Донорство. Післятрансфузійні ускладнення.	4	4		підг.презентації
9.	Післяопераційні ускладнення. Тактика.	8	4	4	інд.опит., тест. контроль
	Модуль ІІІ. «Основні види хірургічної патології»				
10.	Гемостаз. Способи остаточної зупинки кровотечі.	4	4	-	виконання пр.нав.
11.	Травматизм. Травма. ITLS. Оцінка стану.	8	4	4	інд.опит.,
12.	Закриті ушкодження.	8	4	4	Виріш.ситуац.задач
13.	Відкриті механічні ушкодження. Рани.	8	4	4	Викон.практ.нав.
14.	Опіки. Холодова травма. Електротравма.	4	4		тест.контроль
	ВСЬОГО за IV семестр	**48**	**32**	**16**	
	Модуль IV. «Спеціальна хірургія»				
15.	Неспецифічна та специф.хірургічна інфекція. Паразитарні хір. захв.	3	3		Інд. опитування,
16.	Некроз виразки, фістули	1	1		Виріш.ситуац.задач,
17.	Вади розвитку	2	2		виконання пр.нав.,
18.	Пухлини. Міжнародна класифікація пухлин.				Симуляційний тренінг,
19.	Захворювання судин нижніх кінцівок	2	1	1	Діагн.і обстеж.хв-х,
20.	Хірургічні захворювання та ушкодження голови, обличчя, шиї.	2	1	1	Підг.рефератів,
21.	Хірургічні захворювання та травми живота	3	2	1	Підг. Презентацій,
22.	Хірургічні захворювання та травми прямої кишки	1	1		Оформл. історії
23.	Хірургічні захворювання та травми ОГК	3	2	1	хвороби,
24.	Хірургічні захворювання та ушкодження сечостатевих органів/	1	1		Тестовий контроль
25.	Хірургічні захворювання та травми хребта, тазу, кінцівок	2		2	

	ВСЬОГО за V семестр	**20**	**14**	**6**	
	Модуль IV. «Невідкладні стани в хірургії»				
26.	Невідкладні стани при травмах кісток і суглобів. Травматичний шок.	4		4	Інд. опитування,
27.	НС при пораненнях і кровотечах. Геморагічний шок. Гемостаз.	2		2	Виріш.ситуац.задач,
28.	Опіки. Холодова травма. Електротравма. Невідкладні стани.	2		2	виконання пр.нав.,
29.	Невідкладні стани при гострій хірургічній інфекції.	2		2	Симуляційний тренінг,
30.	НС при хір.захв. і травмах голови, обличчя, шиї, хребта	2		2	Діагн.і обстеж.хв-х,
31.	НС при хір.захв. і травмах живота, органів ЧП та прямої кишки.	2		2	Підг.рефератів,
32.	НС при хір.захв. і травмах грудної клітки і її органів.	2		2	Підг. Презентацій,
33.	НС при хір.захв. і травмах органів сечовиділення.	2		2	Тестовий контроль
34.	НС в судинній хірургії.	2		2	
	ВСЬОГО за VI семестр	**20**		**20**	
	Всього за курс	**108**	**66**	**42**	

VIII. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Модуль І. «Вступ. Загальна хірургія»

Тема: "Вступ. Організація та структура хірургічної служби України. Охорона праці в галузі"

Хірургія як розділ медицини. Історія розвитку хірургії, в т.ч. в нашій країні. Стан сучасної хірургії. Українська школа хірургів. Організація та структура хірургічної служби України, основні хірургічні заклади військової та цивільної медицини. Діяльність фельдшера в забезпеченні населення хірургічною допомогою.

СР: Охорона праці в галузі. Інфекційний захист медичних працівників згідно чинних наказів МОЗ України. Захист медичних працівників під час роботи з біологічними середовищами, вивчення чинних наказів МОЗ України. Основи техніки безпеки під час роботи з медичною апаратурою.

«Організація роботи хірургічного стаціонару. Профілактика хірургічної інфекції. Асептика, антисептика в стаціонарі. Охорона праці в галузі»

Ознайомлення з устроєм та організацією роботи хірургічного стаціонару. Операційний блок, оснащення, режим роботи , прибирання. Асептика та антисептика в роботі фельдшера в стаціонарі, ФАПі , кареті ЕМД . Виписування рецептів на антисептичні речовини .

Участь в роботі стаціонару: Спостереження за обробкою рук та операційного поля перед операцією . Прибирання та дезінфекція приміщень

Тема "Профілактика хірургічної інфекції в роботі фельдшера."

Лекції:

Поняття про хірургічну інфекцію, шляхи її розповсюдження. Роль мікрофлори, наявності вхідних воріт, стану макроорганізму для розвитку гнійної інфекції. Екзогенна та ендогенна хірургічна інфекція. Поняття про асептику та антисептику. Санітарно-гігієнічні та протиепідемічні заходи для поліпшення медичної допомоги хірургічним пацієнтам з гнійними захворюваннями, їх профілактика. Відповідні накази.

Основні принципи асептики: заходи профілактики повітряної краплинної, контактної та імплантаційної інфекції. Фізичні та хімічні методи дезінфекції та стерилізації. Контроль. Асептика в роботі фельдшера на етапах хірургічної допомоги. Приготування перев'язувального матеріалу, білизни , халатів , масок до стерилізації та укладання їх стерилізаційні коробки та участь у стерилізації . Контроль стерилізації. Підготовка хірургічних інструментів до стерилізації після гнійних і чистих операцій . Контроль оброблення на залишки крові та миючого розчину. Обробка рук перед операцією, обробка операційного поля. Поняття про антисептику. Види. Основні групи хімічних речовин та способи їх застосування.

Практичні заняття: *У кабінеті доклінічної практики*

Приготування й підготовка до стерилізації хірургічних інструментів, білизни, перев'язувального матеріалу. Способи укладання однорідного й різноманітного матеріалу, маркування, транспортування і зберігання стерилізаційних коробок (біксів). Ознайомлення з методиками стерилізації та зберігання шовного матеріалу.

Техніка хірургічної обробки рук спиртовими антисептиками (хлоргексидину біглюконату, стериліум та іншими сучасними препаратами). Самостійне одягання стерильного халату, маски, гумових рукавичок, а також знімання використаного одягу та рукавичок. Накривання стерильного столу в перев'язувальній. Ознайомлення з фізичними й хімічними властивостями антисептичних речовин, виписування рецептів на них.

Практичні навички

1) Сухоповітряна стерилізація.
2) Приготування, укладання в стерилізаційні коробки перев'язувального матеріалу, операційної білизни та підготовка до стерилізації.
3) Стерилізація в паровому стерилізаторі.
4) Проведення контролю ефективності теплової стерилізації.
5) Хімічна дезінфекція і стерилізація.
6) Збереження стерилізованих матеріалів.
7) Гігієнічна та хірургічна обробка рук. Миття рук з милом.
8) Накривання стерильного столу в перев'язувальній.
9) Надягання та знімання гумових рукавичок на себе.
10) Підготовка операційного поля за методом Гроссіха—Філончикова.

Оперативна і неоперативна хірургічна техніка в роботі фельдшера.

Тема : Хірургічний Інструментарій.

СР. Поняття про операцію та оперативну хірургію. Види операцій, етапи.

Хірургічний інструментарій – загальний та спеціальний, його застосування. Обробка інструментарію після використання, підготовка та відбір інструментарію для окремих операцій.

Практичні заняття: *У кабінеті доклінічної практики*

Засвоєння видів хірургічного інструментарію загального та спеціального призначення. Складання наборів інструментів на окремі види операцій, формування пакетів для окремих хірургічних втручань. Відпрацювання техніки накладання вузлових швів на шкіру на муляжі.

Практичні навички

1) Оброблення використаного інструментарію та його стерилізація.
2) Складання наборів інструментів для первинного хірургічного оброблення ран.
3) Складання наборів інструментів для розтину гнояка;
4) Складання наборів інструментів для венесекції.
5) Складання наборів інструментів для трахеостомії.
6) Складання наборів інструментів для операцій на органах черевної порожнини.
7) Складання наборів інструментів для лапаротомії, апендектомії, грижосіченні;
8) Складання наборів інструментів для операцій на прямій кишці;
9) Складання наборів інструментів для операцій на органах грудної порожнини.

10) Складання наборів інструментів для операцій на кістках.
11) Складання наборів інструментів для трепанації черепа.
12) Складання наборів інструментів для скелетного витяжіння.
13) Формування пакетів для тимчасових хірургічних втручань.
14) Накладання вузлових швів на шкіру на муляжі.

Тема : Десмургія.

СР. Поняття про пов'язку та перев'язку. Види пов'язок. Основні перев'язувальні засоби та матеріали. М'які пов'язки: бинтові, клейові, косинкові, пращоподібні та пов'язки з підручних матеріалів. Правила бинтування. Основні типи бинтових пов'язок. Тверді пов'язки, різновиди та оснащення для їхнього накладання.
Гіпсові пов'язки. Властивості та якість гіпсу. Види гіпсових пов'язок. Правила накладання гіпсових пов'язок.

Практичні навички

Практичні заняття: *У кабінеті доклінічної практики*

Оволодіння технікою бинтових, косинкових, клейових, спеціальних пов'язок. Правила бинтування. Засвоєння техніки накладання м'яких пов'язок: на голову й шию, грудну клітку і плечовий суглоб, ділянку живота і таза, верхню та нижню кінцівки. Ознайомлення із застосуванням бандажа та суспензорія, еластичних і трубчастих бинтів.
Гіпсові пов'язки. Властивості та якість гіпсу. Види гіпсових пов'язок. Правила накладання гіпсових пов'язок.

Практичні навички

1) Накладання м'яких захисних і лікувальних пов'язок на різні частини тіла з марлевих і трубчастих еластичних бинтів та підручних матеріалів.
2) Визначення якості гіпсу та приготування гіпсових бинтів і лонгет.
3) засвоєння правил бинтування та накладання гіпсових пов'язок;
4) визначення якості гіпсу та приготування гіпсових бинтів і лонгет;
5) замочування гіпсових бинтів і лонгет, допомога лікарям у накладанні гіпсових пов'язок;
6) зняття гіпсових пов'язок;
7) догляд за пацієнтами з гіпсовою пов'язкою.

Модуль ІІ. «Лікування пацієнта в стаціонарі»

Тема:. «Діагностика хірургічних пацієнтів»

Тема:. «Амбулаторна хірургія. Деонтологія в хірургії».

Лекції:

Значення діагнозу. Огляд пацієнта за алгоритмом ABCDE. Загально клінічні методи обстеження пацієнтів: знайомство з пацієнтам, збір анамнезу захворювання та життя, даних об'єктивного дослідження органів та систем, місць патологічного вогнища, лабораторні та спеціальні методи дослідження. Методика оформлення та ведення історій хвороб, необхідний мінімальний лабораторних та інших методів обстеження пацієнтів. Організація та послідовність проведення діагностики обстеження. Підготовка пацієнта до спеціальних досліджень. Участь фельдшера в обстеженні пацієнтів та оформленні документації.

Структура хірургічної служби поліклініки, травматологічного пункту, ФАПу. Організація й оснащення хірургічного кабінету. Порядок прийому пацієнтів і проведення невідкладної допомоги й планових операцій. Порядок госпіталізації пацієнтів для планових та екстрених операцій. Диспансеризація хірургічних пацієнтів. Документація в поліклініці.

СР. - Деонтологія — обов'язковий аспект медичної діяльності. Специфічність хірургічної деонтології. Професійна медична етика в хірургії. Завдання хірургічної деонтології — стабілізація й охорона психіки пацієнта в передопераційний та післяопераційний періоди Важливість психоемоційних чинників та лікарської терапії для успіху хірургічною лікування. Роль фельдшера у створенні здорових взаємовідносин у медичному закладі.

Практичні заняття: *У стаціонарі чи поліклініці*

Участь у заповненні медичних карток стаціонарних пацієнтів, збір анамнезу життя й захворювання. Вивчення місцевих проявів захворювання; огляд, перкусія, пальпація, аускультація та різні вимірювання симетричних частин тіла. Оцінка результатів лабораторних та інших методів обстеження пацієнтів. Аналіз медичних карток стаціонарних пацієнтів, їхній зміст і особливості ведення. Вивчення документації постової сестри, ознайомлення з роботою перев'язочного, процедурного кабінетів.
Участь у роботі хірургічного кабінету амбулаторії (поліклініки) та допомога хірургу поліклініки. Участь в обстеженні пацієнта й діагностика хірургічних захворювань. Заповнення медичної карти амбулаторного та стаціонарного пацієнта

Практичні навички

1) Обстеження пацієнта та діагностика хірургічних захворювань.
2) Заповнення медичної карти амбулаторного та стаціонарного пацієнта. .
3) Участь у роботі хірургічного кабінету амбулаторії (поліклініки).
4) Участь у обстеженні пацієнта і діагностика хірургічних захворювань.
5) Заповнення медичної карти амбулаторного та стаціонарного пацієнта.

Тема: "Передопераційний період. Догляд за пацієнтами в х/в. Підготовка пацієнтів до операції."

Лекції:

Поняття про передопераційний період. Показання та протипоказання до операції. Мета передопераційної підготовки. Необхідний обсяг лабораторних та спеціальних методів дослідження. Підготовка пацієнта до операції посистемно: нервової системи, серцево-судинної, органів дихання, травного каналу, сечовидільної системи, підготовка операційного поля, премедикація. Особливості підготовки до ургентних та планових операцій.

Практичні заняття: *У стаціонарі*

Робота в хірургічному відділенні. Участь у підготовці пацієнтів до планової та ургентної операції, дослідження, виконання призначень. Догляд. Премедикація. Підготовка операційного поля. Транспортування в операційну.

Практичні навички

1) Підготовка пацієнта до планової операції.

2) Підготовка пацієнта до ургентної операції.
3) Проведення премедикації.
4) Транспортування пацієнта в операційну.
5) Оцінка даних лабораторних та додаткових методів обстеження.
6) Проведення проб на чутливість до новокаїну та інших лікарських засобів.

Тема: «Знеболення» «Операція»

Лекції:

Поняття про біль і знеболювання. Історія знеболювання. Анестезіологія. Спільність її з реанімацією та інтенсивною терапією. Наркоз. Види наркозу. Поняття про сучасну багатокомпонентну анестезію. Покази проти покази. Апаратура для наркозу. Препарати для наркозу та анестезіологічний інструментарій. Підготовка пацієнтів до наркозу. Можливі ускладнення., ПМД.

Місцеве анестезія. Види. Анестезуючі засоби. Показання та протипоказання. Можливі ускладнення, ПМД. Новокаїнова блокада. Різновиди. Показання. Роль фельдшера в проведенні загальної та місцевої анестезії.

СР. Поняття про операцію та оперативну хірургію . Етапи операцій. (самостійно повторити)

Практичні заняття: У *кабінеті доклінічної практики* /У *стаціонарі.*

Вивчення апаратури для наркозу, для ШВЛ, правил техніки безпеки і роботи з наркозними та дихальними апаратами. Ознайомлення з основними лікарськими засобами для загальної й місцевої анестезії. Засвоєння проведення місцевої анестезії: холодової, інфільтраційної за О. В. Вишневським. Способи забезпечення прохідності дихальних шляхів і боротьби з можливими ускладненнями знеболювання. Оцінка ефективності реанімаційних заходів.

Робота в операційному відділенні. Підготовка учасників до операції. Спостереження за операцією, знеболенням. Етапи операцій. Спостереження за всіма етапами операції, в т.ч. за гемостазом та технікою ушивання рани хірургом. Особливості роботи операційної медсестри, медсестри – анестезиста, обов'язки санітарки операційного блоку. Ведення документації.

Ознайомлення та участь у приготуванні стола анестезиста. Спостереження за дачею наркозу та епідуральної анестезії. Засвоєння проведення місцевої анестезії: холодової, інфільтраційної за О. В. Вишневським, провідникової за Оберстом – Лукашевичем, новокаїнові блокади.

Практичні навички

1. Підготовка наркозної апаратури до роботи (перевірка готовності до роботи, стерилізація).
2. Правила роботи з газовими балонами та редукторами.
3. Проведення кисневої інгаляції через маску або носові катетери під час централізованої подачі кисню.
4. Підготовка до роботи стола сестри- анестезистки.
5. Перша допомога під час блювання, регургітації.
6. Перша допомога в разі механічних асфіксій.
7. Проведення місцевої холодової анестезії шкіри хлоретилом.
8. Проведення місцевої анестезії за О.В. Вишневським, провідникової за Лукашевичем—Оберстом.

Тема : «Інфузії та трансфузії».

Лекції:

Інфузійно –трансфузійна терапія в сучасній хірургії . Правові аспекти гемотрансфузії. Показання та протипоказання до переливання крові та її компонентів. Основи ізосерології. Система груп крові АВО та система резус. Визначення груп крові за допомогою стандартних сироваток та цоліклонів «анти-А» і «анти-В». Поняття про резус-фактор. Визначення резус-належності експрес-методом і цоліклоном «анти-Д». Комплекс заходів з проведення гемотрансфузії. Визначення якості крові та препаратів крові. Проби на сумісність еритроцитарної маси донора і реципієнта. Догляд за пацієнтами під час і після переливання препаратів крові і лабораторний контроль

Компоненти та препарати крові, їх зберігання та клінічне застосування. Кровозамінники та гемокоректори, класифікація за групами, покази до вливання. Помилки та ускладнення під час гемотрансфузії, їх профілактика та ПМД при них.

СР. Методи і техніка гемотрансфузії. Донорство, його джерела. Парентеральне харчування пацієнтів.

Практичні заняття: *У кабінеті доклінічної практики /стаціонарі*

Визначення групи крові систем АВО стандартними сироватками та цоліклональними реагентами анти-А та анти-В. Визначення резус-належності експрес-методом та цоліклональним реагентом анти-Д. Визначення придатності консервованої крові та її препаратів. Проведення проб на сумісність крові донора та реципієнта.

Ознайомлення з інфузією та трансфузією в хірургічному відділенні . Документація. Участь у проведенні інфузій та трансфузії . Засвоєння і оволодіння методикою трансфузії препаратів крові . підготовка їх до вливання . Визначення можливих ускладнень , їх попередження . Перша медична допомога при ускладненнях. Робота з підключичним катетером. Вирішення ситуаційних задач , Виконання практичних дій фельдшера .

Практичні навички

1) визначення груп крові за допомогою стандартних сироваток і цоліклонів анти-А та анти-В реагентів;
2) макроскопічне оцінювання крові до переливання;
3) засвоєння алгоритму переливання крові;
4) засвоєння положень чинних наказів МОЗ України;
5) визначення резус-фактора крові експрес-методом;
6) проведення проб на сумісність еритроцитарної маси донора та реципієнта (на індивідуальну та резус-сумісність, біологічної проби);
7) догляд за пацієнтами під час і після переливання еритроцитарної маси та інших препаратів крові;
8) ведення документації переливання препаратів крові та кровозамінників;
9) тактика фельдшера в разі виникнення ускладнень під час переливання крові.

Тема: "Післяопераційний період. Лікування в ВІТ. Догляд за пацієнтами після операції. Дренування ран та порожнин тіла".

Лекції:
Післяопераційний період, фази. Варіанти перебігу. Порушення функції життєво важливих органів і процесів обміну після операції. Організація роботі та гігієнічний режим у відділенні, реанімації та ВІТ. Оцінка загального стану пацієнта. Клінічний та моніторинговий нагляд за пацієнтам. Післяопераційні ускладнення, їх профілактика та усунення. Ускладнення в ділянці рани та дренажів. Післяопераційний режим, дієта, лікарська терапія, лікувальна фізкультура. Лабораторний та функціонально – діагностичний контроль за станом пацієнта. Документація. ВІТ.
СР. Загальний догляд за пацієнтами. Поняття про реабілітацію хірургічних пацієнтів після операції.
Практичні заняття: У *стаціонарі.*
Робота у відділенні реабілітації та інтенсивної терапії. Ознайомлення з організацією роботі ВІТІР, Санітарно гігієнічний режим відділення. Ознайомлення з функціонально діагностичною апаратурою і лабораторним контролем. Участь у веденні документації ВРТ. Виконання призначень лікаря, складання режиму дієти, ЛФК.
Робота в хірургічному відділенні. Догляд за пацієнтами після операції та наркозу. Оцінка загального стану пацієнта. Виконання маніпуляцій післяопераційним пацієнтам. Профілактика післяопераційних ускладнень, долікарська допомога та лікування. Ведення документації.
Ознайомлення з видами дренування порожнин тіла, ран пацієнтів. Участь у догляді за дренажами. Дренування ран. Дренування шлунку. Введення в дренажі антибіотиків.
Практичні навички
1. Догляд за пацієнтами в післяопераційний період.
2. Виявлення та участь у ліквідації ускладнень у післяопераційний період.
3. Виконання призначень лікаря.
4. Складання режиму, дієти, ЛФК для пацієнтів у відділенні інтенсивної терапії.
5. Ведення документації.

Модуль ІІІ. «Основні види хірургічної патології»

Тема: "Гемостаз".
Лекції:
Гомеостаз людини. ОЦК. Поняття про кровотечу. Класифікація кровотеч за причиною, зв'язком з навколишнім середовищем, наявністю проявів, часом виникнення, об'ємом крововтрати та за повторюваністю. Поняття про крововтрату. Класифікація крововтрати. Синдром гострої анемії, геморагічний шок. Критерії оцінки крововтрати. Клінічні ознаки кровотечі з легень та травного каналу. Лабораторні та спеціальні методи діагностики. Гематоми та крововиливи. Тимчасова й остаточна зупинка кровотеч. Невідкладна допомога при зовнішніх та внутрішніх кровотечах. Особливості інтенсивної терапії і догляду за пацієнтами в умовах стаціонарного лікування.
Практичні заняття: *У кабінеті доклінічної практики*
Засвоєння здобувачами освіти способів спинення кровотечі: накладання джгута або джгута-закрутки, давлючої пов'язки, пальцевого притиснення артерії, тугої тампонади рани, накладання кровоспинного затискача на судини і перев'язування їх у рані та на протязі (на фантомі), охолодження.
Практичні навички
1. Клінічне визначення виду кровотечі та об'єму крововтрати.
2. Тимчасове спинення зовнішньої кровотечі механічними засобами:
а) зміна положення тіла або кінцівок пацієнта для спинення кровотечі;
б) накладання давлючої пов'язки;
в) накладання джгута та джгута-закрутки;
г) пальцеве притиснення артерії — плечової, сонної, стегнової, ліктьової, підколінної, скроневої, черевної;
ґ) накладання затискача на судину;
д) туга тампонада рани.
3. Накладання кровоспинного затискача на судину (на фантомі).
4. Накладання лігатури на судину (на фантомі).
5. Місцеве застосування хімічних і біологічних засобів гемостазу.
6. Застосування охолодження для гемостазу.

Тема: «Травма. ПМД. ITLS»
Поняття травми. Види травматизму та його профілактика. Організація допомоги. Ускладнення: ранні, пізні. Особливості обстеження травматичного пацієнта, дослідження місця ушкодження. Організація і принципи надання ПМД, транспортування. Поняття про першу медичну допомогу. Рівні надання допомоги: від само - та взаємодопомоги до спеціалізованої допомоги на догоспітальному етапі. Завдання ПМД: профілактика ускладнень, травм, термінальних станів та гострих захворювань. Організаційні та лікувальні принципи надання ПМД.
Європейські стандарти надання ЕМД при травмах. (ITLS)

Тема: "Закриті механічні ушкодження"
Лекції:
Види закритих травм: забій, розтягнення, розрив, струс, здавлення. Вивихи, види, діагностика, лікування. Переломи кісток, поняття, класифікація, клінічні ознаки. Принципи лікування. Особливості догляду за травматичними пацієнтами.
Практичні заняття: У *кабінеті доклінічної практики*
Обсяг першої медичної допомоги на етапах ПМД. Оволодіння технікою транспортної іммобілізації при різних видах ушкоджень та захворювань із застосуванням стандартних шин та підручних засобів. Складання набору інструментів для скелетного витягання.
Комбіновані та множинні травми. Тактика фельдшера. Травматичний шок, геморагічний шок при травмах. Тактика фельдшера. Комплексне відпрацювання вмінь по діагностиці та наданню ПМД при різних травмах.
Практичні навички
1) Первинний огляд та діагностика травм;

2) засвоєння правил і принципів транспортної іммобілізації;
3) транспортна іммобілізація в разі ушкоджень та захворювань з використанням табельних і підручних засобів
4) накладання шини Крамера в разі переломів:
5) застосування підручних засобів для іммобілізації;
6) транспортна іммобілізація при ушкодженнях голови, ребер та ключиці, хребта і таза;
7) складання набору інструментів для скелетного витягнення;

Тема: "Відкриті механічні ушкодження. Рани."

Лекції:

Рани. Види ран. Клінічні ознаки. Класифікація за станами розвитку інфекційного процесу. Етапи перебігу ранового процесу. Види загоєння ран. Основи надання ПМД. Загальні принципи первинної хірургічної обробки ран. Консервативне та хірургічне лікування ран. Особливості лікування гнійних ран. Вторинне хірургічне оброблення ран.

СР. Вогнепальне поранення. Особливості перебігу лікування. Особливі види ранової інфекції.

Практичні заняття: У *кабінеті доклінічної практики*

Робота в кабінеті доклінічної практики. Проведення підбору необхідного набору інструментів для ПХО ран. Підготовка та проведення операції «ПХО поверхневої рани м'яких тканин»

Лікування ран залежно від фази ранового процесу. Відпрацювання техніки перев'язок на муляжах. Проведення перев'язок зі зняттям швів після операції. Особливості лікування потерпілих з гнійними ранами.

Практичні навички

1) Діагностика та надання першої медичної допомоги в разі ушкодження м'яких тканин.
2) Перша допомога при ранах.
3) Проведення первинного хірургічного оброблення поверхнево розміщених ран м'яких тканин.
4) Проведення активно-пасивної профілактики правця.
5) Участь у лікуванні ран залежно від фази ранового процесу, участь у проведенні перев'язок;

Тема: «Опіки. Холодова травма. Електротравма.»

Лекції:

Опіки. Класифікація опіків. Визначення глибини та площі опіків. Правила надання ПМД при опіках. Методи місцевого лікування при опіках. Опікова хвороба. Стадії, клініка, принципи лікування. Особливості догляду за опіковими пацієнтами.

Відмороження. Причини. Клініка. Стадії. ПМД. Лікування. Догляд. Загальне замерзання. Причини. Клініка. ПМД. Догляд.

Електротравма. Місцеві прояви ушкодження функціональних систем електрострумом. ПМД. Лікування. Особливості догляду. Роль фельдшера в профілактиці опіків, відморожень, електротравма та при наданні ПМД

СР. Хімічні та радіаційні опіки. Причина. Клініка. ПМД. Лікування. Догляд.

Практичні заняття: У *кабінеті доклінічної практики* / у *стаціонарі*

Обсяг першої медичної допомоги на етапах ПМД. Відпрацювання практичних навичок. Знайомство з лікуванням опіків, відморожень в опіковому відділенні (фото-, відеоматеріли).

Відпрацювання практичних навичок з надання першої медичної допомоги ушкодженим, визначення глибини та площі опіку. Клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з опіками, відмороженнями. Обговорення питань клініки, діагностики, надання першої медичної допомоги на догоспітальному етапі. Догляд за пацієнтами з опіками і відмороженнями. Проведення некротомії та перев'язок.

Демонстрування та клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з електротравмою. Проведення лікувальних заходів в умовах відділення реанімації та інтенсивної терапії.

Практичні навички

1) Первинний огляд та діагностика травм;
2) визначення площі опікової поверхні різними способами;
3) визначення глибини ушкодження тканин при опіках і відмороженнях;
4) перша допомога в разі термічних, хімічних опіків;
5) перша допомога в разі електротравми;
6) перша допомога в разі холодової травми, відмороження та загального замерзання;
7) методика охолодження ушкодженої ділянки у випадку термічного опіку;
8) перев'язка опікової та відмороженої поверхні;
9) ознайомлення з технікою пересадки шкіри; види шкірних трансплантантів.

Модуль IV. «Спеціальна хірургія»

Тема: " Хірургічна інфекція"

"Гнійно – запальні хір. захворювання. Місцева гнійна інфекція. Загальна гнійна інфекція (сепсис)"

Лекції:

Поняття про хірургічну інфекцію: позалікарняну та ІПНМД. Класифікація, профілактика і лікувальні заходи у подоланні гнійних захворювань у роботі фельдшера. Основні збудники гострої й хронічної аеробних хірургічних інфекцій . Шляхи проникнення. Загальні й місцеві ознаки гнійного запалення. Види гнійних захворювань. Принципи лікування , антибактеріальна терапія і детоксикація.

Гострі гнійні захворювання шкіри: фурункул, карбункул, гідраденіт, абсцес, флегмона, бешиха, ерізіпілоїд. Клініка, особливості перебігу, лікування. Роль фельдшера в профілактиці цих захворювань.
Запальні захворювання судин : лімфаденіт, лімфангіт, флебіт, тромбофлебіт. причини, клініка, лікування. Небезпечність ускладнень гострого тромбофлебіту лиця і нижніх кінцівок.
Гнійно-запальні захворювання кісток і суглобів: бурсит, тендовагініт, артрит остеомієліт. Причини, особливості клініки, лікування залежно від локалізації процесу. Роль фельдшера в діагностиці та лікуванні пацієнтів з окремими видами гнійних захворювань.
Сепсис. Причини виникнення і розвитку. Види. Класифікація. Клініка: місцеві та загальні прояви. Токсикоінфекційний шок. Клініка. Роль фельдшера в наданні першої медичної допомоги пацієнту. Інтенсивна терапія, комплексне лікування і особистості догляду

"Гостра анаеробна інфекція."

Поняття про клостридіальну та неклостридіальну інфекцію.
Газова гангрена: збудники. Форми, загальні і місцеві прояви. Профілактика, протиепідемічні заходи лікування.
Правець: шляхи проникнення збудника, умови розвитку захворювання. Клінічні ознаки та профілактика, лікування й догляд за пацієнтами. Гнильна неклостридіальна анаеробна інфекція, причини виникнення, особливості клініки та лікування. Організація догляду за пацієнтами.

"Гостра і хронічна специфічна хірургічна інфекція".

Поняття про специфічну інфекцію. Сибірка. Дифтерія ран. хірургічний туберкульоз, актиномікоз. Клінічна картина, діагностика, протиепідемічні заходи та лікування.

Тема: "Некроз, виразки, фістули"

Лекції:

Причинні чинники місцевого некрозу тканин. Види змертвінь. Клінічні ознаки сухої й вологої гангрени. Поняття про тромбоз і емболію; клінічні ознаки, профілактика й лікування. Пролежні: екзо-, ендогенні причини, клінічний перебіг, профілактика і лікування. Виразки, їхні види, клінічні ознаки, консервативні та оперативні методи лікування. Уявлення про нориці; класифікація, діагностика, лікування.

***СР*: тема: Природжені хірургічні захворювання.**

Природжені хірургічні захворювання, причини виникнення, різні вади розвитку в дітей і дорослих. Своєчасна діагностика — запорука одужання пацієнтів. Методи корекції природженої патології.

Практичні заняття: У *стаціонарі.*

1. Клінічний розбір медичних карток та пацієнтів з септичним станом. Обговорення питань клініки, діагностики тактики фельдшера на догоспітальному етапі при виявленні пацієнтів із загальною гнійною інфекцією. Участь у проведенні активного хірургічного втручання при гнійних захворюваннях. Участь у проведенні перев'язки пацієнтів допомоги під час операцій, розтинів абсцесів, некректомії. Догляд за пацієнтами.
2. З`ясування клінічних ознак у разі гострих специфічних інфекцій за медичними картками стаціонарних пацієнтів. Демонстрація і аналіз рентгенограм з ураженням кісток та суглобів у пацієнтів на туберкульоз. Особливості догляду. З`ясування клінічних ознак гострої анаеробної інфекції. Роль фельдшера у профілактиці правця та газової гангрени. Хірургічна обробка укушеної рани. Догляд за пацієнтами.
3. Розбір клінічних випадків вад розвитку. Методи корекції їх.

Практичні навички

1) Догляд за пацієнтами.
2) Взяття матеріалу з ран для бактеріологічного дослідження.
3) Проведення проби на чутливість до антибіотиків.
4) Перев'язування пацієнтів.
5) Участь в операціях.
6) Підготовка наборів для розтину гнояків.
7) Хірургічне оброблення ран.
8) Застосування специфічних імуноглобулінів, сироваток.
9) Активно-пасивна профілактика правця.
10) Перша допомога пацієнтам з укушеними ранами.

Тема: "Пухлини."

Лекції:

Організація онкологічної служби на Україні. Уявлення про доброякісні пухлини та злоякісні пухлини. Етіологія. Патогенез. Клінічні ознаки та розвиток захворювань у разі доброякісних та злоякісних процесів. Форми росту пухлин. Оцінка поширення процесу, поділ на стадії за системою TNM. Діагностика новоутворень. Поняття про радикальне та паліативне лікування злоякісних пухлин. Комплексна терапія злоякісних пухлин.
Передракові захворювання. Діагностика. Лікування. Клінічні групи онкопацієнтів. Роль фельдшера при цьому. Значення загальної диспансеризації населення.

Практичні заняття: У *стаціонарі.*

Клінічний розбір медичних карток стаціонарних пацієнтів та пацієнтів. Обговорення питань етіології, патогенезу та клінічних ознак злоякісних процесів, лікування. Обговорення питань діагностики новоутворень. Участь у виконанні лікарських призначень, догляді за пацієнтами, профілактиці пролежнів. Застосування правил етики та деонтології. Визначення ролі фельдшера у своєчасному виявленні новоутворень та подальшої його тактики. Значення загальної диспансеризації.

Практичні навички

1) Виявлення ознак пухлинного процесу.
2) Догляд за пацієнтами.
3) Застосування правил етики та деонтології.

4) Участь у виконанні лікарських призначень.
5) Профілактика пролежнів.

Тема: "Захворювання судин нижніх кінцівок"

Лекції:

Облітеруючий ендартеріїт, облітеруючий артеріосклероз, хвороба Рейно, причини, клінічні ознаки, діагностика й лікування.

Варикозне розширення вен, тромбофлебіт і флеботромбоз; клініка, діагностика, ускладнення і способи лікування. ПТФС синдром лікування.

Практичні заняття: У *стаціонарі.*

Розбір та демонстрація пацієнтів з судинною патологією. Їх обстеження. Демонстрація методів дослідження та методів консервативного і оперативного лікування. Участь фельдшера у перев'язках пацієнтів з некрозами та гангренами у випадку облітеруючого захворювання судин, з виразками й норицями. Догляд за пацієнтами з некрозами, бинтування нижніх кінцівок після венектомії, зняття швів. Підготовка пацієнтів і проведення фістулографії. Профілактика пролежнів. Аналіз перебігу захворювання, демонстрування пацієнтів із судинною патологією. Проведення спеціальних проб для виявлення захворювань артерій і вен нижніх кінцівок. З'ясування методів консервативною й оперативного лікування. Участь у проведенні спеціальних методів дослідження тематичних пацієнтів. Догляд за пацієнтами після операцій на судинах, накладання еластичного бинта.

Практичні навички

1. Огляд тематичних пацієнтів
2. Перша медична допомога в разі гострого тромбозу та емболії.
3. Проведення профілактики пролежнів та лікування пацієнтів.
4. Накладання еластичною бинта на нижні кінцівки.
5. Визначення прохідності глибоких вен нижніх кінцівок.
6. Догляд за пацієнтами.
7. Засвоєння схем антикоагулянтної терапії.
8. Виявлення пульсації на артеріях нижніх кінцівок.

Тема: "Хірургічні захворювання та ушкодження голови, обличчя, шиї"

Лекції:

Природжені дефекти та пухлини м'яких тканин черепа. Особливості обстеження голови, шиї. Ушкодження м'яких тканин і кісток черепа. Відкрита і закрита черепно-мозкова травма: переломи склепіння та основи черепа, забій, струс і стиснення мозку. Синдром черепно-мозкової травми. Особливості надання ПМД та лікування.

Поранення шиї. Абсцес, флегмона, лімфаденіт шиї. Пухлини і хірургічні захворювання шиї (ЛГМ, лімфосаркома, рак щитоподібної залози). Сторонні тіла стравоходу і дихальних шляхів. Опіки та рак стравоходу, клініка, діагностика, ПМД, лікування.

СР. Ушкодження носа, щелеп. Рак гортані Клініка, принципи першої медичної допомоги, лікування. Вади розвитку органів шиї. Зоб дифузний, вузловий, токсичний.

Практичні заняття: У *стаціонарі.*

Демонстрування та клінічний розбір тематичних пацієнтів з ушкодженнями голови, шиї, лиця, в т. ч. з черепно-мозковою травмою. Відпрацювання навичок надання ПМД при ушкодженнях голови, шиї, лиця, зупинці кровотечі при пораненні судин шиї, носовій кровотечі, видаленні сторонніх тіл з гортані, трахеї, бронхів. Підбір інструментів на трахеостомію.

Практичні навички

1) показ та огляд тематичних пацієнтів;
2) перша допомога у випадку закритих і відкритих травм голови;
3) перша допомога в разі кровотечі з носа;
4) вправляння нижньої щелепи при вивиху;
5) перша допомога за наявності загальномозкових симптомів хірургічних захворювань голови;
6) перша допомога в разі поранень шиї: м'яких тканин, судин, органів;
7) перша допомога та невідкладне звільнення дихальних шляхів від сторонніх предметів гортані й трахеї;
8) перша допомога у випадку механічної та опікової травми стравоходу;
9) складання набору медичних інструментів для трахеотомії;
10) догляд за трахеостомою.

Тема: «Хірургічні захворювання та ушкодження живота»

Лекції:

«Хронічні захворювання органів черевної порожнини».

Обстеження пацієнтів з хірургічними захворюваннями живота. Аномалії розвитку черевної стінки пупка та внутрішніх органів. Основні спеціальні та інструментальні дослідження: езофагогастроскопія, ультразвук, лапароскопія. Рентгенографія і лапароскопія в ургентній абдомінальній хірургії.

Черевна грижа. Класифікація, клініка, принципи лікування. Ускладнення.

Перитоніт. Класифікація, клінічні ознаки, невідкладна допомога, передопераційна підготовка та догляд після операції.

"Гострий живіт": поняття, клініка, невідкладна допомога.

Запальні захворювання органів черевної порожнини (гострий апендицит, гострий холецистит, гострий панкреатит): Клінічні ознаки цих захворювань, особливості діагностики, принципи лікування, перша допомога. Хірургічні захворювання шлунку, дванадцятипалої кишки. Ускладнення виразкової хвороби шлунку та 12-п. кишки. Проривні виразки шлунку та дванадцятипалої кишки. Шлунково-кишкові кровотечі. Причини, клініка, перша допомога.

Закриті та відкриті ушкодження черевної порожнини, класифікація, клініка, діагностика.

Тактика фельдшера в разі звертання таких пацієнтів до нього. Диспансерний нагляд.

СР. Кишкова непрохідність, класифікація, клінічні ознаки, невідкладна допомога, принципи лікування.

Практичні заняття: У *стаціонарі.*

Засвоєння методик обстеження пацієнтів з хірургічними захворюваннями органів черевної порожнини.

Аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з різними захворюваннями органів черевної порожнини., підготовка їх до гастроскопії, ультразвукового та рентгенологічного дослідження. Відпрацювання прийомів поверхнево-орієнтовної га глибокої методичної пальпації за Образцовим—Стражеском.

Відпрацювання навичок розпізнавання гострих хірургічних захворювань, знання необхідних лабораторних і спеціальних методів дослідження. Надання першої допомоги. Участь у діагностичних і лікувальних маніпуляціях.

Аналіз медичних карток стаціонарних пацієнтів з атиповою клінічною картиною. Присутність на операціях, робота в перев'язочній. Складання набору інструментів для лапаротомії.

Удосконалення навичок догляду за пацієнтами після операцій на шлунку, жовчному міхурі, кишках і підшлунковій залозі.

Практичні навички

1. Участь у діагностичних та лікувальних маніпуляціях, перев'язках.
2. Підготовка пацієнтів до діагностичних досліджень.
3. Перша допомога у випадку защемленої грижі
4. Перша допомога у випадку закритого і відкритого ушкодження живота.
5. Перша допомога в разі гострих захворювань органів черевної порожнини.
6. Перша допомога в разі кровотечі зі стравоходу, шлунку, дванадцятипалої кишки.
7. Перша допомога в разі внутрішньочеревних кровотеч.
8. Виконання перев'язок.
9. Складання наборів для лапаротомії.
10. Участь у догляді за післяопераційними пацієнтами з патологією органів черевної порожнини.

Тема: "Хірургічні захворювання та ушкодження прямої кишки."

Лекції:

Методи дослідження прямої кишки. Ушкодження прямої кишки й сторонні тіла в ній, перша допомога. Запальні захворювання прямої кишки та навколопрямокишкової клітковини, тріщини вихідника, гострий проктит, геморой, гострий парапроктит, нориці вихідника і прямої кишки.

Доброякісні та злоякісні пухлини товстої та прямої кишок, діагностика, лікування.

Профілактичні огляди населення.

Практичні заняття: У *стаціонарі.*

Аналіз перебігу хвороби в пацієнтів із захворюваннями прямої і товстої кишок. Відпрацювання здобувачами освіти навичок застосування ректального дзеркала і ректороманоскопа, підготовка кишкового каналу до іригоскопії, колоноскопії. Особливості догляду за проктологічними пацієнтами після операцій на товстій і прямій кишках, заміна калоприймача, оброблення колостоми.

Практичні навички

1) Догляд за пацієнтами.
2) Підготовка пацієнтів до проведення ректороманоскопії, іригоскопії, колоноскопії.
3) Підготовка ректороманоскопа до обстеження.
4) Догляд за пацієнтами із сигмо- та цекостомами.
5) Складання набору інструментів для операцій на прямій кишці.
6) Підготовка пацієнтів до операцій на прямій кишці.

Тема: "Хірургічні захворювання та ушкодження грудної клітки та органів грудної порожнини".

Лекції:

Основні методи обстеження грудної клітки та її органів.

Механічні травми: забій, вдавлення грудної клітки, перелом ребер, ключиці. Закриті ушкодження органів грудної клітки. Проникні та непроникні поранення грудної клітки. Ушкодження легень, серця. Особливості надання ПМД з торакальною травмою та транспортування.

Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози, клінічні ознаки, діагностика, лікування. Профілактичні заходи. Опіки, рак стравоходу, клінічні ознаки, діагностика, лікування.

СР. Гнійно-запальні захворювання плеври та легень: гнійний плеврит, абсцес легені.

Рак легені, діагностика, лікування. Оперативна корекція природжених і набутих вад та захворювань серця. Запальні захворювання грудної залози: гострий лактаційний мастит та гострий гнійний мастит.

Практичні заняття: У *стаціонарі.*

Демонстрація: розбір пацієнтів з закритими та відкритими ушкодженнями грудної клітки та її органів. Відпрацювання навичок надання ПМД на догоспітальному етапі. Удосконалення техніки іммобілізації в кожному окремому випадку ушкодження, відпрацювання техніки накладання оклюзійної пов'язки, участь у підготовці дренажів для дренування порожнини (за Бюлау та Суботіним). Догляд за пацієнтам, участь у проведенні діагностичних та лікувальних маніпуляцій, перев'язок. Розбір медичних карток стаціонарних пацієнтів з типовою клінічною картиною. Участь у діагностиці та лікуванні запальних процесів грудної залози. Обговорення питань клініки, діагностики, лікування та профілактики.

Практичні навички

1) огляд тематичних пацієнтів;
2) участь у діагностиці та лікуванні запальних процесів грудної залози;
3) методика самообстеження грудних залоз.
4) перша допомога в разі закритого ушкодження грудної клітки;
5) перша допомога в разі перелому ключиці та ребер;
6) перша допомога в разі відкритого, закритого і напруженого пневмотораксу;
7) діагностика пухлин грудної залози;

8) догляд за пацієнтами з дренажами у плевральній порожнині;
9) принципи лікування гострого маститу;

Тема: "Хірургічні захворювання та ушкодження сечостатевих органів"

Лекції:

Особливості дослідження пацієнтів із захворюванням сечових і статевих органів (мануальні, інструментальні, спеціальні та лабораторні дослідження).

Сечокам'яна хвороба, клінічні ознаки, діагностика та лікування. Захворювання передміхурової залози.

Ушкодження органів сечової і статевої систем – нирок, сечового міхура, сечівника (уретри). Особливості діагностики, надання першої допомоги та етапного лікування урологічних пацієнтів на догоспітальному етапі. Пухлини нирок, сечового міхура, передміхурової залози. Захворювання яєчок та статевого члена.

СР. Гнійно-запальні захворювання нирок і сечового міхура: пієліт, пієлонефрит, піонефроз, гідронефроз, цистит.

Практичні заняття: У *стаціонарі.*

Ознайомлення з інструментальними та спеціальними методами дослідження урологічних пацієнтів. Обстеження пацієнтів та обговорення тактики фельдшера у випадку урологічної патології. Проведення катетеризації сечового міхура у чоловіків та жінок. Підготовка пацієнтів до екскреторної урографії, пієлографії, УЗД, Участь у діагностичних та лікувальних маніпуляціях, операціях та перев'язках. Догляд за урологічними пацієнтами після операції на органах сечової і статевої систем, догляд за цистостомою.

Практичні навички

1) Перша допомога в разі ускладнень сечово-кам'яної хвороби.
2) Перша допомога в разі закритих і відкритих ушкоджень нирок, сечових шляхів та статевих органів.
3) Перша допомога у випадку гострої затримки сечі.
4) Догляд за пацієнтами.
5) Догляд за цистостомою.

Тема: "Хірургічні захворювання та ушкодження тазу, кінцівок, хребта. Краш-синдром".

Лекції:

Вади розвитку кінцівок. Методи дослідження кінцівок і суглобів. Вивихи й переломи верхніх і нижніх кінцівок. Гнійні захворювання пальців і кисті. Панариций: види, діагностика, способи оперативного лікування.

Синдром тривалого роздавлювання: клініка, розвиток процесу, принципи надання першої медичної допомоги й подальшого лікування.

Дослідження хребта. Ушкодження хребта: компресійні переломи, переломо-вивихи; симптоми, методи діагностики та лікування.

Ушкодження таза і тазових органів: класифікація, клінічні ознаки, особливості надання першої медичної допомоги та лікування.

Європейські стандарти надання ЕМД при травмах. (ITLS)

Практичні заняття: У *стаціонарі / КДП.*

Робота в травматологічному та хірургічних відділеннях. Демонстрація пацієнтів з захворюваннями та ушкодженнями опорно-рухового апарату в стаціонарі та поліклініці. Демонстрація пацієнтів з краш-синдромом. Участь у лікувальних та діагностичних маніпуляціях, операціях, перев'язках, догляд за пацієнтами

Аналіз історій хвороб пацієнтів з ушкодженням кісток і суглобів, хребта й таза, гнійно-запальними захворюваннями кінцівок. З'ясування тактики фельдшера в наданні медичної допомоги. Ознайомлення з методами консервативного та оперативного лікування. Роль фельдшера в діагностиці, лікуванні й догляді за пацієнтами в умовах стаціонару.

Тактика фельдшера при наданні мед. допомоги пацієнтам з даною патологією. Особливості транспортної іммобілізації в кожному окремому випадку. Відпрацювання практичних навичок по Європейським стандартам надання ЕМД при травмах. (ITLS)

Практичні навички

1) догляд за пацієнтами;
2) перша допомога в разі ушкодження хребта, спинного мозку і таза;
3) перша допомога при травмах кінцівок;
4) вправлення плеча і пальців кисті у разі вивиху;
5) транспортна та лікувальна іммобілізація;
6) виконання лікарських призначень.

Курація хірургічних пацієнтів (під час вивчення тем в стаціонарі по спеціалізованим хірургічним відділенням)

Під керівництвом викладача здобувачі освіти обстежують пацієнтів, складають план обстеження і лікування пацієнтів, спостерігають динаміку перебігу захворювання, оформлюють історію хвороби, по якій потім здійснюють захист.

Практичні навички

1) клінічне обстеження пацієнтів;
2) призначення плану додаткових і лабораторних методів обстеження;
3) призначення плану лікування пацієнтів;
4) спостереження динаміки перебігу захворювання у пацієнтів;
5) оформлення історії хвороби пацієнтів, які перебувають під наглядом.

Модуль IV. «Невідкладні стани в хірургія»

Тема: Невідкладні стани при травмах кісток і суглобів. Травматичний шок.

Практичні заняття: *КДП.*

Невідкладні стани в хірургії, мета та завдання невідкладної медичної допомоги. Організація роботи ФАПу та служби екстреної медичної допомоги з надання допомоги пацієнтам з невідкладними станами в хірургії.

Травми. Травматизм. Види. Загальні принципи ПМД. ITLS. Травматичний шок. ПМД. Закриті ушкодження. Види. Вивихи: клініка, діагностика, ПМД, лікування. переломи: класифікація, ПМД, лікування, Краш-синдром, ПМД. Іммобілізація. Види. Гіпсові пов'язки. Проведення іммобілізації при різних видах ушкоджень.

Практичні навички:

1) робота фельдшера в умовах ФАПу, в штаті лікарської та фельдшерської виїзної бригади швидкої допомоги з надання невідкладної медичної допомоги хірургічним пацієнтам;
2) вивчення чинних наказів МОЗ України стандартів якості надання медичної допомоги при невідкладних станах на догоспітальному етапі;
3) засвоєння правил техніки безпеки на ФАПі та в складі бригади швидкої медичної допомоги.
4) встановлення діагнозу та надання невідкладної медичної допомоги пацієнтам з травматичною хворобою, травматичним шоком; вивихами суглобів і переломами кісток; розтягненням, розривами зв'язок; синдромом тривалого здавлювання; вогнепальними пораненнями;
5) визначення глибини і площі опіків, надання першої медичної допомоги пацієнтам з опіками;
6) транспортування травмованих пацієнтів з ушкодженнями кісток, хребта, таза, м'яких тканин, опіками, відмороженнями.

Тема: Рани. Гемостаз. НС при пораненнях і кровотечах. Геморагічний шок.

Практичні заняття: *КДП.*

Гомеостаз людини, ОЦК, кровотеча: види, причини, класифікація, клініка, невідкладна допомога. Методи тимчасової і кінцевої зупинки кровотечі. Геморагічний шок, класифікація, клініка, інтенсивна терапія. Гемостатична терапія.
Рани. Види, ПМД. Лікування ран.

Практичні навички:

1) встановлення діагнозу та надання невідкладної медичної допомоги пацієнтам з пораненнями, геморагічним шоком;
2) визначення важкості шоку, надання першої медичної допомоги пацієнтам з ранами;
3) транспортування травмованих пацієнтів з ушкодженнями м'яких тканин.

Тема: Опіки. Холодова травма. Електротравма. Невідкладні стани.

Практичні заняття: У *стаціонарі / КДП.*

Термічна травма. Опіки. Класифікація. Визначення глибини та площі опіку. Клініка, ПМД, методи лікування термічних опіків. Опікова хвороба. Стадії, клініка, принципи лікування. Відмороження. Причини, стадії, клініка, ПМД, догляд. Загальне замерзання. Причини, клініка, ПМД, догляд. Участь у виконанні ПХО опіку, лікувальних та діагностичних маніпуляцій, перев'язках.

В стаціонарі: Демонстрація, курація і розбір пацієнтів у опіковому відділенні.

Практичні навички:

1) встановлення діагнозу та надання невідкладної медичної допомоги пацієнтам з опіковою хворобою, опіковим шоком;
2) визначення глибини і площі опіків, надання першої медичної допомоги пацієнтам з опіками;
3) транспортування травмованих пацієнтів з ушкодженнями кісток, хребта, таза, м'яких тканин, опіками, відмороженнями.

Тема: Невідкладні стани при гострій хірургічній інфекції.

Практичні заняття: У *стаціонарі / КДП.*

Хірургічна інфекція. Сепсис. Септичний шок. Етіологія, патогенез, класифікація, клініка, принципи лікування. Анаеробна клостридіальна інфекція. Газова гангрена. Збудники, форми, клініка, принципи лікування. Догляд за пацієнтами. Профілактика. Правець. Етіологія, шляхи проникнення, умови розвитку. Клініка, лікування. Екстрена профілактика правця

Практичні навички:

1) Догляд за пацієнтами.
2) Взяття матеріалу з ран для бактеріологічного дослідження.
3) Проведення проби на чутливість до антибіотиків.
4) Перев'язування пацієнтів.
5) Участь в операціях.
6) Підготовка наборів для розтину гнояків.
7) Хірургічне оброблення ран.
8) Застосування специфічних імуноглобулінів, сироваток.
9) Активно-пасивна профілактика правця.
10) Перша допомога пацієнтам з укушеними ранами.

Тема: НС при хір.захв. і травмах голови, обличчя, шиї, хребта

Практичні заняття: У *стаціонарі / КДП.*

Черепно- мозкова травма. Синдром ЧМТ. Струс, стиснення, забій головного мозку. Клініка, ПМД, принципи лікування.

В стаціонарі: Демонстрація пацієнтів в нейрохірургічному відділенні. Невідкладні стани при захворюваннях та ушкодженнях шиї, хребта. ПМД. Тактика фельдшера.

Практичні навички:

1) обстеження пацієнтів з захворюваннями і ушкодженнями голови, обличчя та шиї, надання першої медичної допомоги;
2) звільнення верхніх дихальних шляхів від сторонніх тіл і рідини (методика черевних та грудних поштовхів) і проведення закритого масажу серця, ШВЛ методом "рот до рота", "рот до носа", за допомогою S-подібної трубки; мішка

АМБу;
3) надання невідкладної медичної допомоги пацієнтам з гострими розладами мозкового кровообігу, при черепно-мозковій травмі; методика їх транспортування;
4) зупинка кровотечі із судин шиї, носа, вуха, ямки зуба;
5) надання першої медичної допомоги у разі переломів кісток черепа, носа, верхньої і нижньої щелеп, шийного відділу хребта, вивиху нижньої щелепи;
6) надання першої медичної допомоги пацієнтам із запальними захворюваннями обличчя, шиї;
7) надання першої медичної допомоги в разі опіків ротової порожнини, стравоходу (кислотами, лугами), потрапляння сторонніх тіл у носоглотку;
8) транспортування пацієнтів із невідкладними станами при захворюваннях і ушкодженнях голови, обличчя, шиї, хребта.

Тема: НС при хір.захв. і травмах живота, органів ЧП та прямої кишки.
Практичні заняття: У *стаціонарі / КДП.*
Ушкодження та гострі захворювання органів черевної порожнини. Закриті та відкриті ушкодження живота. Класифікація, клініка, діагностика. Синдром гострого живота. Перитоніт, проривна виразка шлунку та ДПК, гострий холецистит, гострий панкреатит, гостра кишкова непрохідність, гострий апендицит. Етіологія. Класифікація, клініка, діагностика, лікування. Тактика фельдшера, надання ПМД.
В стаціонарі: Демонстрація і розбір пацієнтів. Відпрацювання навичок розпізнавання гострих хірургічних захворювань органів черевної порожнини. Участь у діагностичних і лікувальних маніпуляціях, операціях, перев'язках.
Практичні навички:
1) установлення діагнозу та надання першої медичної допомоги пацієнтам в разі гострих хірургічних захворювань та травм живота, прямої кишки;
2) методика надання невідкладної допомоги в разі кровотечі із стравоходу, шлунково-кишкових кровотеч, гемороїдальних вузлів;
3) методика надання невідкладної допомоги при евентраціях внутрішніх органів;
4) транспортування пацієнтів з невідкладними станами в разі гострих захворювань та ушкоджень органів живота.

Тема: НС при хір.захв. і травмах грудної клітки і її органів.
Практичні заняття: У *стаціонарі / КДП.*
Закриті та відкриті ушкодження грудної клітки . Гемоторакс, пневмоторакс. Причини, класифікація, клініка. Діагностика, ПМД, принципи лікування. Дренування плевральної порожнини.
В стаціонарі: Демонстрація, курація і розбір пацієнтів відділення торакальної хірургії.
Практичні навички:
1) методика надання невідкладної медичної допомоги при легеневій кровотечі та гемотораксі;
2) надання першої медичної допомоги при пневмотораксах, підшкірній емфіземі;
3) надання першої медичної допомоги в разі переломів ребер і груднини (знеболювання місця перелому, накладання лейкопластирної пов’язки);
4) підбір інструментів для проведення плевральної пункції та її дренування;
5) транспортування пацієнтів з невідкладними станами в разі гострих захворювань і ушкоджень грудної клітки та її органів.

Тема: НС при хір.захв. і травмах органів сечовиділення.
Практичні заняття: У *стаціонарі / КДП.*
Захворювання та ушкодження сечостатевих органів. Закриті та відкриті ушкодження нирок, сечоводів, сечового міхура, сечівника. Класифікація, клініка, ПМД, лікування. Сечокам'яна хвороба. Етіологія, клініка. Ниркова колька. Симптоми, ПМД, лікування.
В стаціонарі: Демонстрація, курація і розбір пацієнтів урологічного відділення.
Практичні навички:
1) установлення діагнозу та надання першої медичної допомоги пацієнтам з невідкладними станами в разі гострих захворювань та травм сечової системи;
2) катетеризація сечового міхура еластичним катетером;
3) транспортування пацієнтів з невідкладними станами в разі гострих захворювань та ушкоджень органів сечової системи.

Тема: НС в судинній хірургії.
Практичні заняття: У *стаціонарі / КДП.*
Захворювання та ушкодження судин. Невідкладні стани. Тактика фельдшера.
В стаціонарі: Демонстрація, курація і розбір пацієнтів. Відпрацювання навичок розпізнавання гострих хірургічних захворювань судин.
Практичні навички:
1) установлення діагнозу та надання невідкладної медичної допомоги пацієнтам з синдромом критичної ішемії нижніх кінцівок, емболією біфуркації аорти, легеневих артерій, судин нижніх кінцівок; гострим артеріальним, венозним тромбозом; ушкодженнями судин, зовнішньою кровотечею, геморагічним шоком, синдромом ДВЗ;
2) методи й техніка зупинки артеріальної і венозної кровотечі (пальцеве притискання артеріальних судин у типових місцях, накладання кровоспинного джгута, стисної пов’язки, кровоспинного затискача);
3) транспортування пацієнтів з гострими захворюваннями та ушкодженнями судин.

IX. Форми та методи контролю. Критерії оцінювання.

У вивченні дисципліни використовуються такі види контролю: поточний, рубіжний, підсумковий.

Поточний контроль здійснюється з метою виявлення рівня засвоєння здобувачем освіти змісту навчальної програми з дисципліни.

Поточний контроль здійснюється впродовж семестру під час проведення практичних занять.

Мета поточного контролю – перевірити ступінь і якість засвоєння матеріалу, що вивчається, визначити необхідність введення змін у зміст і методи навчання. В процесі поточного контролю оцінюється самостійна робота здобувача освіти над досліджуваним матеріалом: повнота виконання завдань, рівень засвоєння навчальних матеріалів та окремих розділів дисципліни, робота з додатковою літературою, вміння й навички індивідуальних і групових презентацій, оволодіння практичними навичками аналітичної, дослідницької роботи, та ін.

Поточний контроль реалізується у формі усної або письмової відповіді та виконання практичних завдань.

Види поточного контролю:

- індивідуальне або групове опитування;
- виконання практичних навичок,
- практичний тренінг;
- тестовий контроль;
- ситуаційні задачі;
- контрольна робота;
- аналіз ділових ситуацій (аналіз ситуації, даної у вигляді текстового або усного матеріалу, відеофільму, або аналіз варіантів вирішення проблеми, вибір оптимального варіанту);
- підготовка презентацій;
- індивідуальна або групова презентація (представлення виконаного завдання);
- захист виконаних завдань та ін.

***Семестровий контроль*.**

Семестровий контроль проводиться у формі заліку чи екзамену, визначених навчальним планом у терміни, передбачені графіком освітнього процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою дисципліни.

Семестровий контроль полягає в оцінюванні рівня досягнення компетентностей відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця та включає семестровий контроль та атестацію здобувача фахової передвищої освіти.

Семестровий залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці якості засвоєння здобувачем освіти теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт під час практичних занять та під час самостійної роботи) з даної навчальної дисципліни за семестр.

Залік з дисципліни проводиться після закінчення її вивчення, до початку екзаменаційної сесії (як правило, викладачем на останньому занятті). Заліки приймаються викладачами, які проводили практичні заняття в навчальній групі або читали лекції з дисципліни.

Екзамен – це форма підсумкового контролю якості засвоєння здобувачем освіти теоретичного та практичного матеріалу за курс навчальної дисципліни (2 навчальні роки).

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з дисципліни.

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача освіти при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів, є такі:

- виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою з дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв’язку і розвитку;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність, тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв’язання практичних задач;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Поточне, рубіжне оцінювання і результати складання екзамену оцінюються за чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінка **«відмінно» –** ставиться коли здобувач освіти виявляє глибокі і міцні знання навчального матеріалу в обсязі робочої програми дисципліни, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію. Використовує набуті знання і вміння для прийняття рішень у стандартних і нестандартних ситуаціях. Переконливо аргументує відповіді, відстоює власну позицію щодо питань,

які розглядаються. Здобувач добре знайомий з основною, а також додатковою літературою з навчальної дисципліни. Володіє вміннями та компетенціями - загальними та фаховими, передбаченими освітньо - професійною програмою. Здатний виконувати практичні навички і вміння типових завдань діяльності.

При виконанні практичних навиків повністю і без помилок виконує всі етапи алгоритму дій і в повному обсязі, застосовує навички спілкування з пацієнтом на всіх етапах алгоритму, володіння навичками з охорони праці та інфекційної безпеки. Вміє оцінювати емоційний стан та соціальну поведінку.

При тестовому контролі виконує 90 - 100% відповідей від загальної кількості тестових завдань.

Оцінка **«добре» –** ставиться, якщо здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу. Вміє застосовувати набуті знання та вміння для вирішення практичних завдань, але допускає окремі неточності. У відповіді прослідковується порушення принципу систематичності і логічності викладу навчального матеріалу. Самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначна. Здобувач виявляє ґрунтовне знання основної бібліографії, однак лише поверхово орієнтується у допоміжній літературі.

При виконанні практичних навиків може допускати помилки в підготовчому етапі. Алгоритми дій виконуються у правильній послідовності. Допущені помилки не впливають на кінцевий результат процедури та стан здоров'я.

При тестовому контролі виконує 80 - 89% відповідей від загальної кількості тестових завдань.

Оцінка **«задовільно» –** ставиться, якщо здобувач освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, але допускає значну кількість неточностей і грубих помилок, які може усувати за допомогою викладача. У своїх міркуваннях спирається на повторення думок викладача або автора, не вміє навести власні приклади, не може відповісти на додаткові запитання. Відповіді не відображають самостійного розуміння теми. Не завжди робить правильні логічні висновки і узагальнення. Намагається оволодіти уміннями та компетенціями – загальними та фаховими, передбаченими освітньо-професійною програмою. Недостатньо володіє навичками з охорони праці, інфекційної безпеки, знаннями нормативної бази в галузі охорони здоров'я і фармації. Здатний виконувати практичні навички і вміння типових завдань діяльності, відповідно до теми.

При виконанні практичних навиків досягає бажаного результату, але може порушувати послідовність виконання процедур, не може чітко вказати покази і протипокази для здійснення процедури, не чітко виконуються підготовчий і завершальний етапи алгоритму практичного навичка.

При тестовому контролі виконує 70 - 79 % відповідей від загальної кількості тестових завдань.

Оцінка **«незадовільно» –** ставиться, якщо здобувач освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну його частину. Він спроможний висвітлити лише окремі питання, не вміючи їх аргументувати чи пояснити. Цілісність розуміння матеріалу з дисципліни відсутня. Його участь у навчальному процесі є пасивною, відповіді в більшості є невірними або дуже поверховими, не здатний відтворювати практичні навички з предмету, або допускає помилки, які завдають шкоди здоров'ю пацієнта.

При тестовому контролі виконує менше ніж 69% відповідей від загальної кількості тестових завдань.

Здобувач освіти повністю не виконав вимог робочої програми навчальної дисципліни.

X. ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ДО ПЕРЕВІДНОГО ЕКЗАМЕНУ

1) Етапи і рівні надання хірургічної допомоги.
2) Шляхи проникнення інфекції в рану. Поняття про інфекцію ПНМД, профілактика її.
3) Поняття про асептику та антисептику. Відповідні діючі Накази МОЗ.
4) Механічна, фізична, хімічна та біологічна антисептика.
5) Дезінфекція та стерилізація, методи. Контроль за стерильністю та чистотою.
6) Обробка рук. Оброблення операційного поля.
7) Класифікація кровотеч. Гостра крововтрата, її критерії, клінічні ознаки.
8) Кровотечі в порожнини та порожнисті органи, їхні клінічні ознаки.
9) Тимчасові та остаточні методи зупинки кровотечі.
10) Лабораторні та інструментальні методи діагностики кровотеч.
11) Поняття про пов’язку та перев’язку. Види пов’язок.
12) Наркоз: поняття, види.
13) Стадії ефірного наркозу
14) Неінгаляційний наркоз, його переваги, недоліки. Речовини для наркозу.
15) Схема ендотрахеального наркозу.
16) Ускладнення наркозу.
17) Місцева анестезія. Види. Речовини для анестезії.
18) Провідникова анестезія.
19) Анестезія змазуванням чи зрошенням.
20) Інфільтраційна анестезія за Вишневським.
21) Спинномозкова і епідуральна анестезія. Методика, можливі ускладнення.
22) Поняття про групи крові. Поняття про резус-фактор.
23) Показання та протипоказання до гемотрансфузій.
24) Ускладнення при переливанні крові.
25) Догляд за пацієнтами до, під час і після гемотрансфузій.
26) Препарати крові. Характеристика. Показання до використання.
27) Профілактика зараження СНІДом в умовах стаціонару.
28) Кровозамінники. Характеристика їх.
29) Шляхи і методи введення інфузійних розчинів.
30) Загальна схема трансфузій.
31) Консервація і зберігання крові.
32) Поняття про хірургічну операцію. Види хірургічних операцій.
33) Методика обстеження хірургічного пацієнта. Документація. Деонтологічні аспекти в роботі.
34) Загальний аналіз крові в нормі та за наявності патології.
35) Загальний аналіз сечі в нормі та за наявності патології.
36) Поняття про передопераційний період. Підготовка пацієнта до планової та екстреної операції.
37) Поняття про післяопераційний період. Профілактика ранніх та пізніх ускладнень.
38) Поняття про рани. Види ран. Принципи надання першої медичної допомоги в разі поранення. Активно-пасивна профілактика правця у випадку ушкодження. Транспортування потерпілого.
39) Первинне хірургічне оброблення поверхневих ран м’яких тканин, показання та протипоказання до операції. Можливі помилки під час оброблення ран. Принципи й техніка дренування ран.
40) Загальні та місцеві ознаки нагноєння ран. Основні принципи місцевою лікування. Догляд за пацієнтами з гнійними ранами залежно від перебігу ранового процесу.
41) Хірургічний шок. Причини, патогенез, клінічна картина, діагностика. Фази й стадії хірургічного шоку. Роль фельдшера в транспортуванні та інтенсивній терапії пацієнтів з травматичним шоком. Зміст протишокових заходів в умовах військових дій та екстремальних ситуацій.
42) Травматизм. Види й профілактика травматизму. Поняття про ізольовані, змішані та комбіновані травми. Принципи надання першої медичної допомоги.
43) Закриті механічні травми тканин (забій, розтягнення, розрив, струс і роздавлювання). Синдром тривалого роздавлювання. Симптоми, надання першої допомоги, транспортування. Особливості лікування.
44) Переломи кісток. Види, клінічні симптоми переломів. Роль у наданні першої допомоги в разі переломів. Принципи лікування у випадку переломів кісток.
45) Вивихи. Клінічна картина. Діагностика. Роль фельдшера в наданні першої медичної допомоги в разі вивихів. Принципи лікування пацієнта з вивихом.

46) Опіки. Класифікація, визначення площі та клінічна картина опіків. Тактика під час надання першої допомоги. Принципи лікування пацієнтів з опіками. Опікова хвороба. Принципи лікування.
47) Електротравма. Загальна та місцева дія електричного струму, перша допомога у випадку електротравми. Показання до проведення серцево-легеневої реанімації.
48) Види холодової травми. Класифікація відморожень за ступенем ушкодження. Клініка. Тактика фельдшера в наданні першої медичної допомоги. Лікування та догляд за пацієнтами з відмороженнями. Профілактика холодової травми.
49) Гостра гнійна хірургічна інфекція. Шляхи зараження. Профілактика та лікування окремих видів гнійно-запальних захворювань — фурункула, карбункула, абсцесу, флегмони, бешихи, остеомієліту, тромбофлебіту тощо.
50) Загальна гнійна хірургічна інфекція. Види сепсису. Клінічна картина та лікування.
51) Септичний шок, клініка, перша допомога, реанімаційні заходи.
52) Поняття про анаеробну інфекцію. Газова гангрена, правець. Клінічна картина.
53) Профілактика анаеробної інфекції після поранень. Перша допомога при анаеробній інфекції. Комплексна терапія газової гангрени, правця.
54) Хірургічний туберкульоз та його форми. Клініка, діагностика та лікування кістково-суглобового туберкульозу.
55) Поняття про доброякісні та злоякісні пухлини, їхня класифікація. Клінічна картина доброякісних та злоякісних пухлин, профілактика та лікування. Організація онкологічної служби в Україні. Значення загальної диспансеризації в ранній діагностиці пухлин.
56) Уявлення про некроз. Причини. Суха та волога гангрена. Місцеві й загальні прояви. Профілактика та лікування, догляд за пацієнтами після операції.
57) Закрита черепно-мозкова травма. Діагностика струсу і здавлення головного мозку. Перша допомога, транспортування. Принципи лікування пацієнтів.
58) Перелом склепіння та основи черепа. Діагностика та перша допомога. Особливості транспортування пацієнтів.
59) Травми шиї, відкриті та закриті ушкодження м’яких тканин та органів шиї. Діагностика ушкоджень. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги в разі ушкодження шиї. Профілактика повітряної емболії при пораненнях вен шиї.
60) Опіки стравоходу. Клініка. Тактика фельдшера під час надання першої допомоги. Принципи лікування пацієнтів з опіками стравоходу. Особливості догляду за пацієнтами з гастростомою.
61) Механічна травма грудної клітки: забій, струс, стиснення. Діагностика. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги пацієнтам з травмою грудної клітки. Лікування.
62) Поняття про пневмоторакс. Види пневмотораксу. Тактика фельдшера в наданні першої медичної допомоги пацієнтам з пневмотораксом. Лікування пацієнтів.
63) Запальні захворювання грудної залози. Симптоми, лікування пацієнтів, профілактика маститу.
64) Переломи ребер. Симптоми множинних і подвійних переломів ребер. Перша допомога, особливості транспортування.
65) Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози. Симптоми, диференціальний діагноз. Лікування пацієнтів з пухлинами грудної залози. Профілактика онкологічних захворювань грудної залози.
66) Закриті й відкриті ушкодження легень, серця, магістральних судин. Діагностика, перша допомога, особливості транспортування пацієнтів.
67) Захворювання стравоходу, рак стравоходу. Варикозне розширення вен стравоходу. Клініка. Лікування. Надання першої допомоги в разі кровотечі з вен стравоходу.
68) Черевна грижа; клініка, діагностика, лікування. Перша допомога і показання до госпіталізації, особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.
69) Механічна травма живота. Діагностика. Гострий живіт в разі травми живота. Перша допомога й показання до госпіталізації. Особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.
70) Гострий перитоніт. Причини, симптоми, діагностика. Перитоніт місцевий та загальний. Догляд за пацієнтами після операції. Перша допомога й показання до оперативного лікування. Особливості транспортування.
71) Гострий апендицит. Клініка, діагностика, лікування. Догляд за пацієнтами в післяопераційний період.
72) Шлунково-кишкові кровотечі. Причини кровотечі в порожнисті органи. Діагностика кровотеч. Невідкладна допомога. Консервативні та оперативні методи лікування.

73) Гостра непрохідність кишок. Діагностика, перша допомога, особливості транспортування, показання до оперативного лікування.
74) Ускладнення виразкової хвороби шлунку та дванадцятипалої кишки. Діагностика, перша допомога, показання до госпіталізації, консервативне та оперативне лікування пацієнтів. Особливості догляду за пацієнтами з дренажем черевної порожнини.
75) Гострий холецистит. Гострий панкреатит. Клініка, діагностика, особливості лікування. Тактика фельдшера в разі гострого холециститу та панкреатиту.
76) Запальні захворювання прямої кишки та прилеглих до неї тканин. Клініка і діагностика, консервативне та оперативне лікування. Геморой. Діагностика та лікування. Особливості догляду за пацієнтами в проктологічному відділенні.
77) Пухлини товстої і прямої кишок. Діагностика та лікування. Роль профілактичних обстежень у ранній діагностиці пухлин. Особливості догляду за пацієнтами зі штучними норицями.
78) Закриті й відкриті ушкодження сечово-статевих органів. Клініка, перша допомога й лікування. Особливості транспортування пацієнтів з урологічними травмами.
79) Аденома передміхурової залози. Клініка, діагностика, лікування. Перша допомога в разі гострої затримки сечі. Показання до накладання надлобкової сечової нориці. Особливості догляду за пацієнтами з надлобковою сечовою норицею.
80) Перелом хребта. Діагностика ушкоджень хребців і спинного мозку. Перша допомога, транспортування та лікування. Клініка та діагностика.
81) Переломи кісток таза. Ускладнення при переломах кісток таза. Діагностика, перша допомога, транспортування і лікування.
82) Переломи кісток плеча. Клініка, перша допомога, лікування. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.
83) Переломи кісток передпліччя, кисті і пальців. Перша допомога, транспортування і лікування, іммобілізація.
84) Перелом стегна. Клінічна картина, перша допомога в разі відкритих переломів.
85) Переломи кісток гомілки та пальців стопи. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.
86) Запальні захворювання верхньої кінцівки. Панариций. Принципи оперативного лікування.
87) Облітеруючі захворювання судин нижньої кінцівки. Діагностика, клініка, перша допомога, принципи лікування.
88) Запальні захворювання нижньої кінцівки. Гнійний артрит. Діагностика, перша допомога, лікування. Остеомієліт кісток нижньої кінцівки.
89) Вогнепальні поранення. Пошкодження тканини тіла в разі вогнепального поранення.

XI. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

1. Етапи і рівні надання хірургічної допомоги.
2. Шляхи проникнення інфекції в рану. Поняття про інфекцію ПНМД, профілактика її.
3. Поняття про асептику та антисептику. Відповідні діючі Накази МОЗ.
4. Механічна, фізична, хімічна та біологічна антисептика.
5. Дезінфекція та стерилізація, методи. Контроль за стерильністю та чистотою.
6. Обробка рук. Оброблення операційного поля.
7. Класифікація кровотеч. Гостра крововтрата, її критерії, клінічні ознаки.
8. Кровотечі в порожнини та порожнисті органи, їхні клінічні ознаки.
9. Тимчасові та остаточні методи зупинки кровотечі.
10. Лабораторні та інструментальні методи діагностики кровотеч.
11. Поняття про пов'язку та перев'язку. Види пов'язок.
12. Наркоз: поняття, види.
13. Стадії ефірного наркозу
14. Неінгаляційний наркоз, його переваги, недоліки. Речовини для наркозу.
15. Схема ендотрахеального наркозу.
16. Ускладнення наркозу.
17. Місцева анестезія. Види. Речовини для анестезії.
18. Провідникова анестезія.
19. Анестезія змазуванням чи зрошенням.
20. Інфільтраційна анестезія за Вишневським.
21. Спинномозкова і епідуральна анестезія. Методика, можливі ускладнення.
22. Поняття про групи крові. Поняття про резус-фактор.
23. Показання та протипоказання до гемотрансфузій.
24. Ускладнення при переливанні крові.
25. Догляд за пацієнтами до, під час і після гемотрансфузій.
26. Препарати крові. Характеристика. Показання до використання.
27. Профілактика зараження СНІДом в умовах стаціонару.
28. Кровозамінники. Характеристика їх.
29. Шляхи і методи введення інфузійних розчинів.
30. Загальна схема трансфузій.
31. Консервація і зберігання крові.
32. Поняття про хірургічну операцію. Види хірургічних операцій.
33. Методика обстеження хірургічного пацієнта. Документація. Деонтологічні аспекти в роботі.
34. Загальний аналіз крові в нормі та за наявності патології.
35. Загальний аналіз сечі в нормі та за наявності патології.
36. Поняття про передопераційний період. Підготовка пацієнта до планової та екстреної операції.
37. Поняття про післяопераційний період. Профілактика ранніх і пізніх ускладнень.
38. Поняття про рани. Види ран. Принципи надання першої медичної допомоги в разі поранення. Активно-пасивна профілактика правця у випадку ушкодження. Транспортування потерпілого.
39. Первинне хірургічне оброблення поверхневих ран м'яких тканин, показання та протипоказання до операції. Можливі помилки під час оброблення ран. Принципи й техніка дренування ран.
40. Загальні та місцеві ознаки нагноєння ран. Основні принципи місцевого лікування. Догляд за пацієнтами з гнійними ранами залежно від перебігу ранового процесу.
41. Хірургічний шок. Причини, патогенез, клінічна картина, діагностика. Фази й стадії хірургічного шоку. Роль фельдшера в транспортуванні та інтенсивній терапії пацієнтів з травматичним шоком. Зміст протишокових заходів в умовах військових дій та екстремальних ситуацій.
42. Травматизм. Види й профілактика травматизму. Поняття про ізольовані, змішані та комбіновані травми. Принципи надання першої медичної допомоги.
43. Закриті механічні травми тканин (забій, розтягнення, розрив, струс і роздавлювання). Синдром тривалого роздавлювання. Симптоми, надання першої медичної допомоги, транспортування. Особливості лікування.
44. Переломи кісток. Види, клінічні симптоми переломів. Роль фельдшера у наданні першої медичної допомоги в разі переломів. Принципи лікування пацієнта з переломом кісток.
45. Вивихи. Клінічна картина. Діагностика. Роль фельдшера в наданні першої медичної допомоги в разі вивихів. Принципи лікування пацієнта з вивихом.
46. Опіки. Класифікація, визначення площі та клінічна картина опіків. Тактика фельдшера під час

надання першої медичної допомоги. Принципи лікування пацієнтів з опіками. Опікова хвороба. Принципи лікування.

47. Електротравма. Загальна та місцева дія електричного струму, перша допомога у випадку електротравми. Показання до проведення серцево-легеневої реанімації.

48. Види холодової травми. Класифікація відморожень за ступенем ушкодження. Клінічна картина. Тактика фельдшера в наданні першої медичної допомоги. Лікування та догляд за пацієнтами з відмороженнями. Профілактика холодової травми.

49. Гостра гнійна хірургічна інфекція. Шляхи зараження. Профілактика та лікування окремих видів гнійно-запальних захворювань — фурункула, карбункула, абсцесу, флегмони, бешихи, остеомієліту, тромбофлебіту тощо.

50. Загальна гнійна хірургічна інфекція. Види сепсису. Клінічна картина та лікування.

51. Септичний шок, клінічна картина, перша медична допомога, реанімаційні заходи.

52. Поняття про анаеробну інфекцію. Газова гангрена, правець. Клінічна картина.

53. Профілактика анаеробної інфекції після поранень. Перша допомога при анаеробній інфекції. Комплексна терапія газової гангрени, правця.

54. Хірургічний туберкульоз та його форми. Клінічна картина, діагностика та лікування кістково-суглобового туберкульозу.

55. Поняття про доброякісні і злоякісні пухлини, їхня класифікація. Клінічна картина доброякісних та злоякісних пухлин, профілактика та лікування. Організація онкологічної служби в Україні. Значення загальної диспансеризації в ранній діагностиці пухлин.

56. Уявлення про некроз. Причини. Суха та волога гангрена. Місцеві й загальні прояви. Профілактика та лікування, догляд за пацієнтами після операції.

57. Закрита черепно-мозкова травма. Діагностика струсу і стиснення головного мозку. Перша допомога, транспортування. Принципи лікування пацієнтів.

58. Перелом склепіння та основи черепа. Діагностика та перша допомога. Особливості транспортування пацієнтів.

59. Травми шиї, відкриті та закриті ушкодження м’яких тканин та органів шиї. Діагностика ушкоджень. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги в разі ушкодження шиї. Профілактика повітряної емболії при пораненнях вен шиї.

60. Опіки стравоходу. Клінічна картина. Тактика фельдшера під час надання першої допомоги. Принципи лікування пацієнтів з опіками стравоходу. Особливості догляду за пацієнтами з гастростомою.

61. Механічна травма грудної клітки: забій, струс, стиснення. Діагностика. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги пацієнтам з травмою грудної клітки. Лікування.

62. Поняття про пневмоторакс. Види пневмотораксу. Тактика фельдшера в наданні першої медичної допомоги пацієнтам з пневмотораксом. Лікування пацієнтів.

63. Запальні захворювання грудної залози. Симптоми, лікування пацієнтів, профілактика маститу.

64. Переломи ребер. Симптоми множинних і подвійних переломів ребер. Перша допомога, особливості транспортування.

65. Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози. Симптоми, диференційний діагноз. Лікування пацієнтів з пухлинами грудної залози. Профілактика онкологічних захворювань грудної залози.

66. Закриті й відкриті ушкодження легень, серця, магістральних судин. Діагностика, перша медична допомога, особливості транспортування пацієнтів.

67. Захворювання стравоходу, рак стравоходу. Варикозне розширення вен стравоходу. Клінічна картина. Лікування. Надання першої допомоги в разі кровотечі з вен стравоходу.

68. Черевна грижа; клінічна картина, діагностика, лікування. Перша медична допомога і показання до госпіталізації, особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.

69. Механічна травма живота. Діагностика. Стан гострого живота при травмі живота. Перша медична допомога й показання до госпіталізації. Особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.

70. Гострий перитоніт. Причини, симптоми, діагностика. Перитоніт місцевий та загальний. Догляд за пацієнтами після операції. Перша допомога й показання до оперативного лікування. Особливості транспортування.

71. Гострий апендицит. Клінічна картина, діагностика, лікування. Догляд за пацієнтами в післяопераційний період.

72. Шлунково-кишкові кровотечі. Причини кровотечі в порожнисті органи. Діагностика кровотеч. Невідкладна допомога. Консервативні та оперативні методи лікування.

73. Гостра непрохідність кишок. Діагностика, перша медична допомога, особливості

транспортування, показання до оперативного лікування.

74. Ускладнення виразкової хвороби шлунку та дванадцятипалої кишки. Діагностика, перша медична допомога, показання до госпіталізації, консервативне та оперативне лікування пацієнтів. Особливості догляду за пацієнтами з дренажем черевної порожнини.

75. Гострий холецистит. Гострий панкреатит. Клінічна картина, діагностика, особливості лікування. Тактика фельдшера в разі гострого холециститу та панкреатиту.

76. Запальні захворювання прямої кишки та прилеглих до неї тканин. Клінічна картина і діагностика, консервативне та оперативне лікування. Геморой. Діагностика та лікування. Особливості догляду за пацієнтами в проктологічному відділенні.

77. Пухлини товстої і прямої кишок. Діагностика та лікування. Роль профілактичних обстежень у ранній діагностиці пухлин. Особливості догляду за пацієнтами зі штучними норицями.

78. Закриті й відкриті ушкодження сечових і статевих органів. Клінічна картина, перша медична допомога й лікування. Особливості транспортування пацієнтів з урологічними травмами.

79. Аденома передміхурової залози. Клінічна картина, діагностика, лікування. Перша допомога в разі гострого затримання сечі. Показання до накладання надлобкової сечової нориці. Особливості догляду за пацієнтами з надлобковою сечовою норицею.

80. Перелом хребта. Діагностика ушкоджень хребців і спинного мозку. Перша медична допомога, транспортування та лікування. Клінічна картина та діагностика.

81. Переломи кісток таза. Ускладнення при переломах кісток таза. Діагностика, перша медична допомога, транспортування і лікування.

82. Переломи кісток плеча. Клінічна картина, перша медична допомога, лікування. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.

83. Переломи кісток передпліччя, кисті і пальців. Перша медична допомога, транспортування і лікування, іммобілізація.

84. Перелом стегна. Клінічна картина, перша медична допомога в разі відкритих переломів.

85. Переломи кісток гомілки та пальців стопи. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.

86. Запальні захворювання верхньої кінцівки. Панариційй. Принципи оперативного лікування.

87. Облітеруючі захворювання судин нижньої кінцівки. Діагностика, клінічна картина, перша медична допомога, принципи лікування.

88. Запальні захворювання нижньої кінцівки. Гнійний артрит. Діагностика, перша медична допомога, лікування. Остеомієліт кісток нижньої кінцівки.

89. Вогнепальні поранення. Пошкодження тканин тіла в разі вогнепального поранення.

XII. ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Здійснити обробку рук сучасними антисептичними препаратами.
2. Підготувати до роботи стіл перев'язувальної сестри.
3. Здійснити пальцеве притискання артерії.
4. Накласти джгут-турнікет.
5. Накласти джгут-закрутку.
6. Провести тампонаду рани.
7. Перев'язати судини в рані.
8. Зупинити артеріальну кровотечу на кінцівці.
9. Надання першої допомоги в разі поранення вен шиї.
10. Надання першої допомоги в разі поранення сонної артерії.
11. Надання першої допомоги в разі поранення вен кінцівок.
12. Підготувати до роботи стіл сестри-анестезистки.
13. Проведення місцевої анестезії за О.В Вишневським.
14. Накласти пов'язку "лицарська рукавичка".
15. Накласти пов'язку "рукавичка".
16. Накласти пов'язку на палець.
17. Накласти колосоподібну пов'язку.
18. Накласти черепашачу пов'язку.
19. Накласти пов'язку на ступню.
20. Накласти Х-подібну пов'язку на гомілково-ступневий суглоб.
21. Накласти спіральну пов'язку на кінцівки.
22. Накласти Х-подібну пов'язку на потилицю.
23. Накласти пов'язку "чепчик".
24. Накласти пов'язку "шапка Гіппократа".
25. Накласти пов'язку "вуздечка".
26. Накласти пов'язку на обоє очей.
27. Накласти пов'язку на ніс.
28. Накласти пов'язку Дезо.
29. Накласти пов'язку на грудну клітку.
30. Накласти пов'язку на молочну залозу.
31. Накласти клейову пов'язку.
32. Накласти хусткову пов'язку в разі ушкоджень різної локалізації.
33. Накладання гіпсової пов'язки в разі перелому кісток передпліччя в типовому місці.
34. Визначити групу крові за допомогою стандартних сироваток.
35. Визначити групу крові за допомогою цоліклональних реагентів.
36. Визначити резус-належність експрес-методом.
37. Провести пробу на індивідуальну сумісність.
38. Провести пробу на резус-сумісність.
39. Провести біологічну пробу на муляжі.
40. Визначити придатність крові у флаконі.
41. Проведення інфузії в периферійну вену.
42. Підготувати набір інструментарію для венесекції.
43. Підготувати набір інструментарію для первинного хірургічного оброблення ран (ПХО).
44. Підготувати набір інструментарію для трепанації черепа.
45. Підготувати набір інструментарію для операції на кінцівках.
46. Підготувати набір інструментарію для скелетного витягання.
47. Підготувати набір інструментарію для розтину гнояка.
48. Підготувати набір інструментарію для ампутації кінцівок.
49. Підготувати набір інструментарію для типових операцій на органах черевної порожнини.
50. Підготувати набір інструментарію для трахеостомії.
51. Провести первинне хірургічне оброблення рани (на фантомі).
52. Накласти вузлові шви на муляжі.
53. Провести перев'язку і зняти вузлові шви на муляжі.
54. Провести перев'язку гнійної рани.
55. Надати допомогу у випадку розтягнення зв'язок суглобів.
56. Надати допомогу у випадку вивихів.
57. Надати допомогу у випадку тривалого здавлення.

58. Надати допомогу в разі перелому діафізу правого плеча.
59. Надати допомогу у випадку перелому кісток передпліччя.
60. Надати допомогу в разі перелому стегна.
61. Надати допомогу в разі перелому кісток гомілки.
62. Надати допомогу в разі поранень кінцівок.
63. Надати допомогу в разі опіків та холодової травми.
64. Надати допомогу допомоги у випадку електротравми.
65. Надати допомогу у випадку гнійно-запальних процесів та розвитку специфічної інфекції.
66. Провести екстрену профілактику правцю.
67. Надати допомогу в разі відкритої травми голови.
68. Надати допомогу в разі опіку стравоходу.
69. Надати допомогу в разі перелому ключиці без зміщення відламків.
70. Надати допомогу в разі відкритого пневмотораксу.
71. Надати допомогу у випадку напруженого пневмотораксу.
72. Надати допомогу в разі удару головою.
73. Надати допомогу в разі перелому кісток таза. Умови транспортування.
74. Надати допомогу в разі травми живота.
75. Надати допомогу в разі захворювань комплексу «гострий живіт».

XIII. ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. **Хірургія:** підручник / О.М.Кіт, І.С.Вардинець, О.Л.Ковальчук, А.О.Боб. - 2-ге вид., без змін.- Тернопіль: ТДМУ, 2016, перевидання 2025. - 644 с.
   https://studfile.net/preview/3884566/
2. **Медсестринство в хірургії:** підручник / О.М.Кіт, А.О.Боб, С.О.Коноваленко. – 2-ге вид. переробл. і допов. - Тернопіль: ТДМУ, 2017. - 624 с.
   https://repository.tdmu.edu.ua/bitstream/handle/1/8945/Kit-sestry.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Додаткова:

1. **Перша** екстрена і тактична медична допомога на догоспітальному етапі: навч. Посіб./ В.С.Тарасюк, М.В.Матвійчук, І В Паламар та ін.; за ред. В.С.Тарасюка. – 4-е вид., стер.- К.: ВСВ «Медицина», 2021. – 504 с.
2. **Екстрена** та невідкладна медична допомога. У VI т. том. IV. Клінічні маршрути (протоколи) пацієнта під час надання екстреної медичної допомоги на догоспітальному етапі: підручник для студ. Вищ. Навч. Закл./ Крилюк В.О. та ін.- Київ: Ожива.2020. – 300 с.
3. Посібник: **ITLS** – International Trauma Life Support / За ред. Дж.Е.кемпбел, M.D, FACEP, Рой Л. Алсон, PhD, MD, FACEP, FAAEM. – Краків: Практична медицина, 2020, -- 467 с.
4. Діючі Накази МОЗ і Протоколи надання хірургічної допомоги.
5. **Невідкладна хірургія органів черевної порожнини** (стандарти організації та професійно орієнтовані алгоритми надання медичної допомоги) / За ред. Фоміна П.Д., Усенко О.Ю., Березницького Я.С. – К.: Бібліотека «Здоров'я України», 2018. — 354 с.
6. Усенко О.Ю., Хірургія: підручник/ О.Ю. Усенко, Г.В Білоус, Г.Й. Путинцева. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. – 400 с.
7. Навчальний посібник з хірургії в модулях: навч. посібник/ К.М. Бобак, В.В. Киретів, А.І. Бобак та ін.; за ред.. Л.М. Ковальчука. – К.: Медицина, 2009. – 480 с.

Інформаційні ресурси:

https://www.dec.gov.ua/cat_mtd/ekstrena-medichna-dopomoga/
https://phc.org.ua/
https://guidelines.moz.gov.ua/documents
https://pidru4niki.com/meditsina/
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-21#Text
https://empendium.com/ua/itls